

Poveznica državljanstva u međunarodnom privatnom pravu

Rašić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:031054>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Katedra za međunarodno privatno pravo

Katarina Rašić

DIPLOMSKI RAD

Poveznica državljanstva u međunarodnom privatnom pravu

Mentor: doc. dr. sc. Tena Hoško

Zagreb, lipanj 2024. godine

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Katarina Rašić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova i da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Katarina Rašić, v.r.

SAŽETAK

U modernom društvu česte su privatnopravne situacije s međunarodnim elementom koje je potrebno pravno regulirati obzirom da uzrokuju sukob zakona i sukob jurisdikcija. Kolizijske norme međunarodnog privatnog prava rješavaju sukob zakona dajući nam odgovor na pitanje pravo koje države će biti mjerodavno za određenu privatnopravnu situaciju s međunarodnim elementom, odnosno pravo koje države će se na takvu konkretnu situaciju primijeniti. Određivanje mjerodavnog prava za određenu privatnopravnu situaciju vrši se upotrebom poveznica. Najpoznatije i najčešće poveznice koje se primjenjuju u međunarodnom privatnom pravu su poveznica državljanstva, poveznica prebivališta i poveznica uobičajenog boravišta, ali navedene poveznice nisu jedine poveznice koje se primjenjuju. Potrebno je naglasiti da je poveznica uobičajenog boravišta uvelike u međunarodnom privatnom pravu zamijenila poveznicu prebivališta i poveznicu državljanstva, ali ih nije u potpunosti istisnula iz upotrebe. Poveznica državljanstva i dalje se primjenjuje u institutima nasljednog prava, institutima osobnog statusa fizičke osobe kao i u brojnim institutima obiteljskog prava.

U ovom radu poseban naglasak bit će na upotrebi poveznice državljanstva za određivanje mjerodavnog prava u institutima nasljednog prava, institutima prava osobnog statusa fizičke osobe kao i u institutima obiteljskog prava te će se navedeno detaljnije razraditi uzimajući u obzir zakonske promjene kod određivanja mjerodavnog prava u navedenim pravnim institutima.

Ključne riječi: poveznica državljanstva, osobni status pojedinca, instituti obiteljskog prava, nasljedno pravo

SUMMARY

In modern society, private law situations with an international element are common, which situations need to be regulated by law, given that they cause a conflict of laws and a conflict of jurisdictions. Regulations of private international law solve the conflict of laws by giving us an answer to the question of which state's law will be applicable for certain private law situation with an international element, that is, which state's law will be applied in such a specific situation. Determining the applicable law for a specific private law situation is done using connecting factors. The most well-known and common connecting factors that are applied in private international law are the connecting factor of nationality, connecting factor of domicile and the connecting factor of habitual residence, but these connecting factors are not the only factors that apply. It should be emphasized that the connecting factor of habitual residence has largely replaced the connecting factor of nationality and the connecting factor of domicile in private international law, but it has not completely displaced the said connecting factors from use. The connecting factor of nationality is still primarily applied in the institutes of inheritance law, in the institutes of personal status of the individual as well as in numerous institutes of family law.

In this paper, special emphasis will be placed on the use of the connecting factor of nationality to determine the applicable law in institutes of inheritance law, in the institutes of personal status of the individual as well as in the institutes of family law, and the above will be elaborated in more detail, considering the legal changes in the determination of the applicable law in the said legal institutes.

Keywords: connecting factor of nationality, personal status of an individual, family law institutes, inheritance law

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POJAM DRŽAVLJANSTVA	
2.1. POJAM DRŽAVLJANSTVA – OPĆENITO.....	2
2.2. POJAM DRŽAVLJANSTVA – HRVATSKO PRAVO.....	4
2.3. PRAVNI POLOŽAJ BIPATRIDA I POLIPATRIDA.....	5
2.4. PRAVNI POLOŽAJ APATRIDA.....	6
3. VAŽNOST DRŽAVLJANSTVA ZA MEĐUNARODNO PRIVATNO PRAVO.....	7
4. POVEZNICA DRŽAVLJANSTVA U MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU...8	
5. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA U PRAVU OSOBNOG STATUSA	
5.1. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA ODREĐIVANJE PRAVNE I POSLOVNE SPOSOBNOSTI FIZIČKE OSOBE.....	10
5.2. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA PROGLAŠENJE NESTALE OSOBE UMRLOM.....	12
5.3. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA OSOBNO IME FIZIČKE OSOBE.....	12
6. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA U OBITELJSKOM PRAVU	
6.1. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA SKLAPANJE BRAKA	14
6.2. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA U IMOVINSKIM I OSOBNIM ODNOSIMA BRAČNIH DRUGOVA.....	15
6.3. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA RAZVOD BRAKA.....	20
6.4. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA MAJČINSTVO I OČINSTVO	24
6.5. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA POSVOJENJE DJETETA...27	
6.6. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA UZDRŽAVANJE.....	31
7. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA U NASLJEDNOM PRAVU.....	33
8. RENVOI.....	34
9. ZAKLJUČAK.....	37
10. LITERATURA.....	39

1. UVOD

Međunarodno privatno pravo grana je unutarnjeg prava koja regulira privatnopravne situacije s međunarodnim elementom i ukazuje na primjenu onog prava (domaćeg ili stranog) koje se s određenom privatnopravnom situacijom s međunarodnim elementom nalazi u najužoj vezi.¹ Privatnopravna situacija je ona situacija koja je uređena odredbama građanskog prava, trgovačkog prava ili radnog prava odnosno preciznije rečeno radi se o situaciji koja se odnosi na pojedince, a ne države i pravno je regulirana unutarnjim pravom određene države.² Međutim, da bi se u takvim situacijama primjenjivale norme međunarodnog privatnog prava potrebno je postojanje međunarodnog elementa koji se može očitovati kroz subjekte (primjerice pravna osoba ima poslovnu jedinicu u inozemstvu, fizička osoba ima prebivalište u inozemstvu), kroz objekt (primjerice stvar koja je predmet određenog ugovora nalazi se u inozemstvu) ili kroz prava i obaveze (primjerice ispunjenje određenog ugovora izvršit će se u inozemstvu).³ Odredbe međunarodnog privatnog prava konkretno rješavaju dva temeljna sukoba koja se pojavljuju u pravnoj praksi, a to su sukob jurisdikcija i sukob zakona. Sukob jurisdikcija proizlazi iz postojanja više paralelnih državnih sustava pravosuđa i rješava se na način da se odredbama međunarodnog privatnog prava odredi nadležnost sudova koji bi trebali postupati u određenoj privatnopravnoj situaciji s međunarodnim elementom, ali i pitanje priznanja i ovrha odluka stranih sudova onda kada nije nadležan domaći sud. Sukob zakona proizlazi iz postojanja više paralelnih državnih sustava privatnog prava i rješava se na način da se kolizijskim normama međunarodnog privatnog prava odredi pravo koje države će biti mjerodavno u konkretnoj privatnopravnoj situaciji s međunarodnim elementom.⁴ Rješavanje sukoba zakona i sukoba jurisdikcija upravo normama međunarodnog privatnog prava doprinosi povećanju međunarodne suradnje između država i ostvarivanju međunarodne ujednačenosti rješenja.⁵ Sukob zakona rješava se određivanjem mjerodavnog prava pri čemu vodeću ulogu imaju poveznice. Međunarodno privatno pravo propisuje upotrebu različitih poveznica za rješavanje sukoba zakona, a bitno je za istaknuti da napredak društva i proces globalizacije dovode do toga da se mijenja koncept najuže veze što rezultira time da se određene poveznice prestaju upotrebljavati te ih počinju zamjenjivati nove poveznice. Jedna od najpoznatijih i najvažnijih

¹ Sajko Krešimir. Međunarodno privatno pravo, 5. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2009., str. 7.,8.,11. i 13.

² Ibid., str. 8.

³ Župan Mirela. Dijete u međunarodnom privatnom pravu, Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, 2019., str. 259.-293., str. 259.

⁴ Sajko Krešimir. op. cit. (bilj. 1), str. 7.

⁵ Ibid., str. 13.

poveznica koja se koristi za određivanje mjerodavnog prava je poveznica državljanstva, a promatranje navedene poveznice je zadaća ovog rada. Kroz daljnju razradu upoznat ćemo se s pojmom državljanstva pojedinca, pravnom regulacijom državljanstva, važnošću navedenog pojma za međunarodno privatno pravo i primjenom poveznice državljanstva u međunarodnom privatnom pravu.

2. POJAM DRŽAVLJANSTVA

2.1. POJAM DRŽAVLJANSTVA – OPĆENITO

Da bismo mogli prikazati važnost državljanstva za međunarodno privatno pravo, potrebno je primarno se upoznati sa pojmom državljanstva općenito.

Elementi bez kojih država ne bi mogla funkcionirati kao politička zajednica su državni teritorij, vlast i stanovništvo.⁶ Poveznica između stanovništva, odnosno pojedinca i države je upravo državljanstvo. Državljanstvo je pojam koji označava pripadnost pojedinca određenoj državi odnosno svijest o pripadnosti određenom narodu, a određuje prava i obveze koje pojedinac ima činjenicom postojanja državljanstva određene države.⁷ Razvojem države kao društvene tvorevine počeo se razvijati i pojam državljanstva obzirom da se stanovništvo smatra temeljnim elementom svake države, a državljanstvo predstavlja trajnu vezu između stanovništva određene države i same države.⁸ Prava i obveze koje pojedinci imaju na temelju državljanstva kroz povijest su se mijenjale. Opće je poznata činjenica da u brojnim državama diljem svijeta kroz povijest žene nisu imale pravo glasa za razliku od muških državljanina te iste države. Osim nejednakosti u pravima i obvezama između državljanina iste države na temelju spola, prava i obveze pojedinaca su se kroz povijest mijenjale, odnosno pojedinac je stjecao sve veći broj prava i obveza u odnosu na ona prava i obveze koje je imao u začetku društvene tvorevine nazvane država. Pojavom demokracije, kao oblika vladavine, pojedinac stječe prava i obveze koje do tada u totalitarnim režimima nije imao. Demokracija, kao pluralistički oblik vlasti u kojem sve državne odluke donosi većina državljanina na izravan ili neizravan način, uvela je do tada nepoznata prava i obveze za pojedinca kao što su sloboda govora i tiska, sloboda okupljanja

⁶ Davorin Rudolf ml. Stjecanje međunarodne osobnosti Republike Hrvatske 25. lipnja 1991., Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50, 1/2013., str. 51.-80., str. 52.

⁷ Guštin Matko. Državljanstvo kao temeljna odlika državnog suvereniteta u Republici Hrvatskoj s osvrtom na države Zapadnog Balkana i građanstvo Europske Unije, Paragraf: godišnjak, 2019., str. 227.-252., str. 228.

⁸ Ibid., str. 229.

i udruživanja u političke stranke, opće pravo glasa, neovisnost sudstva i brojne druge slobode i prava.⁹

Da bi se pojedinac smatrao državljaninom neke države, mora državljanstvo te iste države steći. Državljanstvo određene države stječe se na originarni način ili na zahtjev. Najznačajniji i najčešći je originarni način stjecanja državljanstva u skladu s načelima *ius sanguinis* (načelo podrijetla), *ius soli* (načelo teritorija) i *ius domicili* (načelo prebivališta).¹⁰ U Europi, pa tako i u Republici Hrvatskoj, primarno se primjenjuje načelo *ius sanguinis* koje označava da djeca stječu državljanstvo određene države na temelju krvne veze sa svojim roditeljima koji se već smatraju državljanima te iste države bez obzira na mjesto u kojem su rođena.¹¹ Suprotno od navedenog, u Sjedinjenim Američkim Državama najčešće se upotrebljava načelo *ius soli* koje označava da djeca stječu državljanstvo mjesta u kojem su rođena bez obzira na državljanstvo njihovih roditelja.¹² Navedeno načelo *ius soli* inkorporirano je u 14. Amandman Ustava Sjedinjenih Američkih Država koji je ratificiran 1868. godine i kojim se jamči državljanstvo svim osobama koje su rođene ili naturalizirane na američkom teritoriju bez obzira na državljanstvo njihovih predaka.¹³ Prema *ius domicili*, državljanstvo određene države stječu pojedinci koji borave na području te države i od osobitog su interesa za navedenu državu (npr. sportaš koji boravi na području države i svojim sportskim uspjesima pozitivno utječe na državu pa je državi u interesu navedenom sportašu dodijeliti državljanstvo).¹⁴ Navedeno načelo stjecanja državljanstva izraženo je kod Države Vatikanskog Grada obzirom da se državljanima Države Vatikanskog Grada smatraju kardinali s prebivalištem u Vatikanu ili Rimu, diplomati Svete Stolice i svi oni koji borave u Vatikanu zbog obavljanja službe.¹⁵ U članku 6. Europske Konvencije o državljanstvu iz 1997. godine propisano je da će svaka država prema vlastitom

⁹ Demokracija, <https://enciklopedija.hr/clanak/demokracija>, datum pristupa 15. svibnja 2024. godine.

¹⁰ Guštin Matko. op. cit. (bilj. 7), str. 229.

¹¹ Ibid., str. 229.

¹² U.S. Constitution, https://constitutioncenter.org/the-constitution/full-text?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMIm4v8pouwhgMVIgMGAB0xaQdREAAAYASAAEgLnnvD_BwE, datum pristupa stranici: 20. svibnja 2024. godine.

¹³ Odjeljak 1. 14. Amandmana : **Sve osobe rođene ili naturalizirane u Sjedinjenim Američkim Državama**, koje su pod njihovom jurisdikcijom, državljani su SAD –a i države u kojoj borave. Niti jedna država neće donositi niti provodi bilo koji zakon koji bi se smanjio privilegije ili imunitete građana SAD-a; niti jedna država ne smije lišiti bilo koju osobu života, slobode ili imovine, bez odgovarajućeg zakonskog postupka; niti uskraćivati bilo kojoj osobi unutar svoje nadležnosti uskraćivati jednaku zaštitu zakona.

¹⁴ Guštin Matko. op. cit. (bilj. 7), str. 230.

¹⁵ Stato della citta del Vaticano, CXXXI, Legge sulla cittadinanza, la residenza e l'accesso, <https://www.vaticanstate.va/phocadownload/leggi-decreti/Leggesullacittadinanzalaresidenzaelaccesso.pdf>, datum pristupa stranici: 20. svibnja 2024. godine.

pravu odrediti tko su njezini državljani.¹⁶ Dakle, pravna regulacija državljanstva određene države pripada u isključivu nadležnost navedene države odnosno u *domaine réservée* te se sukladno navedenom regulira unutarnjim propisima svake države zasebno.¹⁷

2.2. POJAM DRŽAVLJANSTVA - HRVATSKO PRAVO

U prethodnom odlomku utvrdili smo da pravna regulacija državljanstva pripada u isključivu nadležnost države. Ustav Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: **Ustav**), kao hijerarhijski najviši propis u Republici Hrvatskoj, sadrži odredbu kojom propisuje donošenje zakona koji će pravno regulirati hrvatsko državljanstvo i stjecanje te prestanak hrvatskog državljanstva.¹⁸ U navedenoj odredbi Ustava jasno je izražena isključiva nadležnost države u regulaciji državljanstva obzirom da Ustav propisuje donošenje unutarnjeg propisa u pravnom poretku Republike Hrvatske za regulaciju navedenog područja. Nadalje, u daljnjem tekstu Ustava postavljena su prava državljana Republike Hrvatske, a to su da niti jedan državljanin ne može biti prognan iz Republike Hrvatske niti izručen drugoj državi kao i da mu se ne može oduzeti državljanstvo, osim ako je navedeno u skladu s propisima Europske Unije ili u skladu s odredbama međunarodnog prava.¹⁹ Poštujući odredbe Ustava donesen je Zakon o hrvatskom državljanstvu koji trenutno smatramo najznačajnijim izvorom prava u regulaciji hrvatskog državljanstva. Zakon o hrvatskom državljanstvu uređuje hrvatsko državljanstvo i pretpostavke za stjecanje i prestanak hrvatskog državljanstva.²⁰ U navedenom zakonu propisano je da se hrvatsko državljanstvo stječe podrijetlom, prirođenjem, rođenjem na hrvatskom teritoriju i u skladu s međunarodnim ugovorima, a prestaje odricanjem, otpustom i po međunarodnim ugovorima.²¹ S obzirom na to da državljani na temelju državljanstva imaju određena prava i dužnosti potrebno je voditi evidenciju o svim državljanima Republike Hrvatske. Navedenu evidenciju vode matični uredi ili tijelo nadležno za poslove opće uprave u Gradu Zagrebu,²² a svaki državljanin dokazuje svoje državljanstvo važećom putovnicom, osobnom iskaznicom,

¹⁶ European convention on nationality, Prijedlog zakona o potvrđivanju Europske konvencije o državljanstvu, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/136-5.pdf>, datum pristupa: 4. lipnja 2024. godine.

¹⁷ Shinkaretskaya G.G., Ryzhov V.B. Content and Limits of 'Domaine Reserve', SENTENTIA, European Journal of Humanities and Social Sciences, No. 2., 2014., str. 134.-140., str. 134.

¹⁸ Ustav Republike Hrvatske (NN 05/14), članak 9. stavak 1.

¹⁹ Ibid., članak 9. stavak 2.

²⁰ Zakon o hrvatskom državljanstvu (NN 138/21), članak 1.

²¹ Ibid., članak 3. i članak 17.

²² Ibid., članak 27.

domovnicom ili vojnom iskaznicom²³ u svrhu ostvarivanja prava koja mu pripadaju činjenicom da se smatra hrvatskim državljaninom.

2.3. PRAVNI POLOŽAJ BIPATRIDA I POLIPATRIDA

U kontekstu međunarodnog prava državljaninom neke države smatra se osoba koja je stekla državljanstvo određene države u skladu s unutarnjim propisima te države, a da tako stečeno državljanstvo naknadno nije izgubila.²⁴ Obzirom da stjecanje i prestanak državljanstva pripada u isključivu nadležnost svake države često se pojavljuju situacije u kojima određeni pojedinac ima državljanstvo više različitih država odnosno situacije u kojima više država istu osobu smatra svojim državljaninom obzirom da postoje različiti sustavi stjecanja i prestanka državljanstva u unutarnjim zakonodavstvima država.²⁵ Takve osobe stručno nazivamo bipatridima ukoliko imaju državljanstva dvaju različitih država ili polipatridima ukoliko imaju državljanstva tri ili više različitih država. Navedena činjenica je izrazito važna u regulaciji pravnog položaja takvih osoba obzirom da iz činjenice pozitivnog sukoba državljanstava odnosno iz činjenice da tu osobu više država smatra svojim državljaninom za navedenog pojedinca proizlaze višestruka prava, ali i obaveze koje pogoršavaju pravni položaj bipatrída i polipatrída u odnosu na pojedince koji imaju državljanstvo jedne države.²⁶ Pravni položaj bipatrída regulira se u skladu s načelom uzajamnosti odnosno na temelju dogovora između država o ostvarenju prava koja proizlaze iz državljanstva.²⁷ Pravni položaj polipatrída regulira se u skladu s načelom isključivosti.²⁸ Navedeno načelo isključivosti inkorporirano je u Zakon o hrvatskom državljanstvu koji propisuje da se hrvatski državljanin pred tijelima hrvatske vlasti smatra isključivo hrvatskim državljaninom bez obzira na to što ima jedno ili više stranih državljanstava.²⁹ Polipatridija i bipatridija izrazito nam je bitna u kontekstu međunarodnog privatnog prava obzirom da je državljanstvo jedna od temeljnih poveznica koja se primjenjuje u određivanju mjerodavnog prava. Zakon o međunarodnom privatnom pravu, kao najznačajniji propis međunarodnog privatnog prava u Republici Hrvatskoj, propisuje da „ima li fizička osoba državljanstvo određene države, određuje se po pravu te države“.³⁰ U slučaju da hrvatski

²³ Zakon o hrvatskom državljanstvu (NN 138/21), članak 28. i 29.

²⁴ Andrassy J., Bakotić B., Seršić M., Vukas B. Međunarodno pravo 1, Školska knjiga, Zagreb, 2010., str. 353.

²⁵ Puljko Vjekoslav. Državljanstvo i vojna obveza, Pravni vjesnik, Vol. 25., No. 1., 2009., str. 9.-26., str. 12.-14.

²⁶ Guštin Matko. op. cit. (bilj. 7), str. 231.

²⁷ Borković Ivo. Upravno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 168.

²⁸ Pojedinac se smatra isključivo državljaninom države pred čijim se tijelima vlasti nalazi bez obzira na činjenicu postojanja državljanstava drugih država.

²⁹ Zakon o hrvatskom državljanstvu (NN 138/21), članak 2.

³⁰ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 3. stavak 1.

državljanin ima državljanstvo i neke druge države, smatrat će se da ima isključivo hrvatsko državljanstvo u kontekstu navedenog zakona.³¹ Dakle, Zakon o međunarodnom privatnom pravu usklađen je sa Zakonom o hrvatskom državljanstvu u kontekstu načela isključivosti. Zakon o međunarodnom privatnom pravu sadrži i odredbu kojom određuje da ukoliko pojedinac ima državljanstvo više država, a niti jedno od tih državljanstava nije hrvatsko državljanstvo, smatrat će se državljaninom one države čije državljanstvo ima i s kojom državom se nalazi u najužoj vezi.³² Dakle, ukoliko je pojedinac bipatrid ili polipatrid, ali ne i hrvatski državljanin, zakonodavac propisuje da će se kao poveznica primijeniti ono državljanstvo s kojim je navedeni pojedinac najuže povezan, a sve u skladu s načelom najuže veze koje se u međunarodnom privatnom pravu smatra vodiljom prilikom određivanje mjerodavnog prava.

2.4. PRAVNI POLOŽAJ APATRIDA

Negativan sukob državljanstva pojavljuje se kad određenog pojedinca niti jedna država sukladno svom nacionalnom zakonodavstvu ne smatra svojim državljaninom.³³ Takvog pojedinca koji nema državljanstvo niti jedne države službeno nazivamo apatridom. Apatridija se može pojaviti kao rezultat brojnih razloga, a neki od njih su odricanje od državljanstva, sukob zakona, diskriminacija, prijenos teritorija i nedostatak upisa rođenja.³⁴ Pravni položaj apatrída otežan je u odnosu na osobe koje imaju državljanstvo određene države obzirom da se kod apatrída javlja nemogućnost ostvarivanja i zaštite onih prava koja proizlaze iz činjenice postojanja državljanstva neke države, a kako u ovom slučaju apatrid nije državljanin niti jedne države, tako ne može ostvarivati prava koja proizlaze iz državljanstva.³⁵ Primjerice, apatrid nema aktivno biračko pravo u određenoj državi niti vojnu obavezu u određenoj državi obzirom da aktivno biračko pravo i vojna obaveza obvezuju samo državljane određene države.³⁶ U suvremenim zakonodavstvima mali je broj osoba koje smatramo apatridima, ali njihov položaj potrebno je pravno regulirati obzirom da i dalje postoje. U hrvatskom zakonodavstvu ne postoji unutarnji propis koji bi regulirao pravni položaj apatrída. Zakon o strancima daje nam definiciju

³¹ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 3. stavak 2.

³² Ibid., članak 3. stavak 2.

³³ Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva, New York, 28. rujna 1954. dostupno na: <https://www.irh.hr/repositorij/dokumenti/67-unhcr-konvencija-iz-1954-o-pravnom-polozaju-osoba-bez-drzavljanstva/file>, članak 1. stavak 1.

³⁴ Elango Uma. Causes and consequences of not having a Nationality, International journal of Law Management and Humanity, Vol. 5., Iss. 1., 2022., str. 1872.-1876., str. 1875.

³⁵ Guštin Matko. op. cit. (bilj. 7), str. 231.

³⁶ Puljko Vjekoslav. op. cit. (bilj. 25), str. 18.-19.

osobe bez državljanstva odnosno apatrida.³⁷ Osim toga svatko tko nije hrvatski državljanin smatra se strancem u Republici Hrvatskoj pa se tako i osobe bez državljanstva smatraju strancima na području Republike Hrvatske. Kako ne postoji unutarnji zakon kojim bi se regulirao pravni položaj osoba bez državljanstva, navedena problematika regulirana je odredbama dvaju Konvencija Ujedinjenih Naroda, a to su Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva iz 1954. godine i Konvencija o smanjenju slučajeva bez državljanstva iz 1961. godine, kojima je i Republika Hrvatska potpisnica te je Zakon o hrvatskom državljanstvu većinski usklađen s odredbama navedenih Konvencija.³⁸ Zakon o hrvatskom državljanstvu ne sadrži odredbe kojima regulira pravni položaj apatrida, ali u kratkim crtama propisuje uvjete pod kojima pojedinac može steći hrvatsko državljanstvo podrijetlom ili prirođenjem ukoliko nema državljanstvo niti jedne druge države.³⁹ U kontekstu međunarodnog privatnog prava apatrid nema državljanstvo niti jedne države pa se na takvog pojedinca ne mogu primjenjivati norme u kojima se koristi poveznica državljanstva za određivanje mjerodavnog prava. Navedeno predstavlja problem obzirom da se poveznica državljanstva koristi u brojnim institutima, a pogotovo u obiteljskom pravu i pravu osobnog statusa pojedinca. Slijedom navedenog, Zakon o međunarodnom privatnom pravu navedenu je problematiku regulirao propisavši da se osoba koja nema državljanstvo ili se njezino državljanstvo ne može utvrditi, smatra državljaninom one države u kojoj ima prebivalište, a ukoliko nema prebivalište ili se ono ne može utvrditi smatra se državljaninom one države s kojom se nalazi u najužoj vezi.⁴⁰ Dakle, Zakon o međunarodnom privatnom pravu regulirao je pravni položaj apatrida stvarivši privid državljanstva one države u kojoj apatrid ima prebivalište ili s kojom se nalazi u najužoj vezi kako bi se prilikom određivanja mjerodavnog prava na apatrida mogla primijeniti poveznica državljanstva.

3. VAŽNOST DRŽAVLJANSTVA ZA MEĐUNARODNO PRIVATNO PRAVO

U prethodnim odlomcima objasnili smo pojam državljanstva, a u sljedećim ćemo odlomcima objasniti važnost navedenog pojma za međunarodno privatno pravo.

³⁷ Članak 3. stavak 1. Zakona o strancima: Osoba bez državljanstva je osoba koju ni jedna država sukladno svom nacionalnom zakonodavstvu ne smatra svojim državljaninom.

³⁸ Staničić Frane. Statelessness Analysis of the legal framework concerning stateless persons and persons at risk of statelessness in Croatia (Analiza pravnog okvira koji se odnosi na osobe bez državljanstva i osobe izložene riziku bezdržavljanstva u Hrvatskoj), UNHCR, 2022., str. 64.

³⁹ Zakon o hrvatskom državljanstvu (NN 138/21), članak 4., članak 5., članak 7., članak 8., članak 13.

⁴⁰ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 3. stavak 3.

Prethodno smo utvrdili da norme međunarodnog privatnog prava rješavaju sukob zakona i sukob jurisdikcija. Kod rješavanja sukoba zakona svrha norme međunarodnog privatnog prava je odrediti mjerodavno pravo za privatnopravnu situaciju koja sadrži međunarodni element i to ono pravo koje se s navedenom situacijom nalazi u najužoj vezi.⁴¹ Primjerice, hrvatski državljanin prouzroči štetu na autocesti u Austriji pa je u takvoj situaciji zadaća kolizijskog pravila uputiti na ono pravo koje se s navedenom štetom nalazi u najužoj vezi. Za primjenu načela najuže veze potrebne su nam poveznice koje će nas uputiti na mjerodavno pravo. Postoji veći broj poveznica koje se koriste, a one najčešće su poveznica prebivališta, poveznica uobičajenog boravišta i nama za ovaj rad najznačajnija poveznica državljanstva. Globalizacijom i povezivanjem suvremenog svijeta u pogledu učestalih migracija stanovnika te liberalizacijom pravila koja dopuštaju promjenu državljanstva koja rezultira time da nemaju svi članovi obitelji isto državljanstvo, u pravnoj teoriji i praksi počelo se mijenjati shvaćanje najuže veze te je posljedično poveznica uobičajenog boravišta preuzela primat u primjeni u odnosu na poveznicu državljanstva obzirom da poveznica državljanstva iz prethodno navedenih razloga uvelike gubi jednu od svojih najvećih prednosti, a to je trajnost odnosno stalnost.⁴² Međutim, i dalje postoje privatnopravne situacije u kojima se koristi poveznica državljanstva kao primarna ili podredna poveznica za određivanje mjerodavnog prava.

U daljnjoj razradi detaljnije ćemo promotriti institute u kojima se poveznica državljanstva i dalje koristiti za određivanje mjerodavnog prava.

4. POVEZNICA DRŽAVLJANSTVA U MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

Da bismo mogli promatrati poveznicu državljanstva u međunarodnom privatnom pravu, potrebno je primarno se upoznati sa izvorima međunarodnog privatnog prava.

Izvore međunarodnog privatnog prava možemo podijeliti na unutrašnje i vanjske. Vanjski izvori su međunarodni ugovori koji mogu biti bilateralni ili multilateralni, a koji su na snazi u Republici Hrvatskoj i europsko pravo koje uključuje osnivačke ugovore Europske Unije, sudsku praksu suda Europske Unije, direktive, preporuke, mišljenja, odluke i uredbe, a koje pravo obvezuje Republiku Hrvatsku obzirom da je članica Europske Unije od 2013. godine.

⁴¹ Sikirić Hrvoje. Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Tradicionalno XXXIII. Savjetovanje – Aktualnosti Hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 25., Organizator, Zagreb, 2018., str. 61.-140., str. 67.

⁴² Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 67.-68.

Unutrašnji izvor međunarodnog privatnog prava je Zakon o međunarodnom privatnom pravu (u daljnjem tekstu: **ZMPP**).⁴³

ZMPP je cjelovita nacionalna kodifikacija međunarodnog privatnog prava koja sadrži niz pravila o mjerodavnom pravu, nadležnosti i priznanju te ovrsi stranih sudskih odluka (procesno pravo).⁴⁴ Potrebno je istaknuti da je stupio na snagu 29. siječnja 2019. godine i time zamijenio dotadašnji glavni unutrašnji izvor međunarodnog privatnog prava u Republici Hrvatskoj, Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (u daljnjem tekstu: **ZRSZ**), ali i posebne zakone.⁴⁵ ZRSZ je propis koji je donesen u bivšoj državi 1982. godine kao savezni zakon, a osamostaljenjem Republike Hrvatske preuzet je u hrvatsko zakonodavstvo čime je postao sastavni dio unutarnjeg zakonodavstva suverene i samostalne Republike Hrvatske.⁴⁶ Obzirom da su se u Republici Hrvatskoj u proteklih 30 godina na državnoj razini dogodile dvije velike promjene, osamostaljenje Republike Hrvatske i ulazak Republike Hrvatske u Europsku Uniju, bilo je potrebno donijeti i promjene na području regulacije međunarodnog privatnog prava⁴⁷ što je i učinjeno donošenjem ZMPP-a te upravo iz tog razloga ZMPP nazivamo nacionalnom kodifikacijom međunarodnog privatnog prava.

Odgovore na pitanja pravo koje države će biti mjerodavno u određenoj privatnopravnoj situaciji s međunarodnim elementom daju nam izvori međunarodnog privatnog prava. Da bismo navedeno mogli promatrati, prvo moramo odrediti kakav je odnos unutrašnjih izvora međunarodnog privatnog prava prema vanjskima. ZMPP jasno propisuje da se primjenjuje onda kada određena situacija nije uređena „pravno obvezujućim aktima Europske Unije, međunarodnim ugovorima koji su na snazi u Republici Hrvatskoj i drugim zakonima koji su na snazi u Republici Hrvatskoj“.⁴⁸ Dakle, u skladu s načelom nadređenosti, odredbe ZMPP-a primijenit će se onda kada određeni pravni institut nije reguliran vanjskim izvorima međunarodnog privatnog prava koji obvezuju Republiku Hrvatsku.⁴⁹

U daljnjoj razradi promatrat ćemo vanjske i unutrašnje izvore prava te institute u kojima se za određivanje mjerodavnog prava koristi poveznica državljanstva, a usporedno s time ćemo kod

⁴³ Bouček Vilim. Međunarodni ugovori – Izvori međunarodnog privatnog prava na području Europske Unije, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 61., No. 6., 2011., str. 1795.-1836., str. 1797.

⁴⁴ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 1.

⁴⁵ Ibid., članak 80. i članak 81.

⁴⁶ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 62.-63.

⁴⁷ Ibid., str. 65.

⁴⁸ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/2023), članak 2.

⁴⁹ Bouček Vilim. op.cit. (bilj. 43), str. 1813. i str. 1816.

unutrašnjih izvora međunarodnog privatnog prava napraviti usporedbu između ZMPP-a i ZRSZ-a i prikazati vrši li se regulacija instituta u navedenim zakonima na isti ili različit način.

5. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA U PRAVU OSOBNOG STATUSA

5.1. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA ODREĐIVANJE PRAVNE I POSLOVNE SPOSOBNOSTI FIZIČKE OSOBE

Fizičke osobe pravnu sposobnost stječu rođenjem izuzev *nasciturusa*,⁵⁰ a poslovnu sposobnost tijekom života pod zakonom određenim pretpostavkama. ZMPP određuje da se poveznica državljanstva koristi za pravnu i poslovnu sposobnost fizičke osobe odnosno da je u takvim situacijama mjerodavno pravo one države čiji je državljanin ta osoba.⁵¹ Dakle, određivanje mjerodavnog prava za pravnu i poslovnu sposobnost fizičke osobe vrši se upotrebom poveznice državljanstva. Promjenom državljanstva ne gubi se poslovna sposobnost koja je bila stečena za vrijeme trajanja državljanstva.⁵² U hrvatskom pravu za uređenje instituta pravne i poslovne sposobnosti fizičke osobe koriste se odredbe obiteljskog i građanskog prava obzirom da su pravna i poslovna sposobnost fizičke osobe neodvojivo povezane sa čovjekom kao subjektom prava te su nužne za sudjelovanje navedenog subjekta u pravnom prometu. Polazeći od navedene pretpostavke ZMPP uređuje i situaciju obveznog prava, odnosno sklapanja pravnog posla na teritoriju jedne države u kojem sudjeluju dvije strane. Jedna strana nije stekla poslovnu sposobnost po pravu države čiji je državljanin, a druga strana za navedenu poslovnu nesposobnost nije znala niti je mogla znati u trenutku sklapanja pravnog posla. Zakon određuje da će se u takvim situacijama poslovno nesposobna strana smatrati poslovno sposobnom ukoliko je sposobna po pravu države u kojoj je pravni posao sklopljen.⁵³ Ukoliko nam polazišna točka u promatranju ove odredbe bude činjenica da je sklapanje pravnog posla u obveznom pravu uvjetovano postojanjem poslovne sposobnosti fizičke osobe, uočiti ćemo da je cilj zakonodavca kod propisivanja ove odredbe bio zaštititi drugu ugovornu stranu koja je bila u dobroj vjeri, ali i osigurati pravnu sigurnost u pravnom prometu. S druge strane, prethodno opisane odredbe „ne primjenjuju se na pravne poslove obiteljskog i nasljednog prava“ polazeći od iste pretpostavke.⁵⁴ Smatra se da u pravnim poslovima obiteljskog i nasljednog prava sudjeluju osobe koje se dovoljno dobro međusobno poznaju obzirom da između tih osoba

⁵⁰ Nasciturus, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/nasciturus>, datum pristupa stranici: 20. svibnja 2024. godine.

⁵¹ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 14. stavak 1.

⁵² Ibid., članak 14. stavak 2.

⁵³ Ibid., članak 14. stavak 3.

⁵⁴ Ibid., članak 14. stavak 4.

postoji obiteljska veza te se na temelju toga pretpostavlja da bi međusobno trebale biti upućene u poslovnu nesposobnost osobe s kojom sklapaju pravni posao.

Uspoređujući odredbe ZMPP-a sa odredbama ZRSZ-a koje se odnose na pravnu i poslovnu sposobnost fizičke osobe, uočit ćemo da je ZMPP donio određene novosti. ZMPP i ZRSZ koriste istu poveznicu za određivanje pravne i poslovne sposobnosti fizičke osobe, a to je konkretno poveznica državljanstva. ZRSZ je sadržavao odredbu o poslovnoj nesposobnosti osobe po pravu države čiji je državljanin navedena osoba i određeno je da je ta osoba poslovno sposobna ukoliko je „poslovno sposobna po pravu mjesta gdje je nastala obaveza“.⁵⁵ ZMPP ne sadrži navedenu odredbu, već odredbu o sklapanju pravnog posla u dobroj vjeri s poslovno nesposobnom osobom. Nadalje, ZRSZ je propisivao da je za lišenje ili ograničenje poslovne sposobnosti fizičke osobe mjerodavno pravo države čiji je državljanin navedena osoba.⁵⁶ ZMPP ne sadrži odredbu koja bi izričito propisivala mjerodavno pravo za lišenje ili ograničenje poslovne sposobnosti, ali sadrži odredbu o trajnosti jednom stečene poslovne sposobnosti za razliku od ZRSZ-a koji navedenu odredbu nije sadržavao.

Polazeći od misli da pravna i poslovna sposobnost fizičke osobe određuju individualnost i pravni položaj te osobe obzirom da su neodvojivo povezane sa čovjekom kao subjektom prava, u pravnoj teoriji ustalilo se mišljenje da bi pravna i poslovna sposobnost fizičke osobe trebale biti podvrgnute onom pravu koje će predstavljati određenu konstantu.⁵⁷ U skladu s navedenim, za određivanje pravne i poslovne sposobnosti najčešće se koriste poveznica prebivališta i poveznica državljanstva. Poveznicu prebivališta većinski koriste one države u koje su se kroz povijest stranci doseljavali da bi se navedeni doseljenici lakše uklopili u postojeće društvo, a poveznicu državljanstva većinski koriste one države iz kojih su se kroz povijest državljani iseljavali da bi što dulje održale veze sa svojim državljanima iseljenicima.⁵⁸ Prethodno smo prikazali da je u ZMPP-u i ZRSZ-u primarno propisana primjena poveznice državljanstva za određivanje pravne i poslovne sposobnosti fizičke osobe. Poveznica državljanstva u pravilu za većinu pojedinaca uistinu upućuje na pravo države s kojom se pojedinac nalazi u najužoj vezi (pojedinci imaju jedno državljanstvo i žive na području države čije državljanstvo imaju), ali u

⁵⁵ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 14. stavak 2.

⁵⁶ Ibid., članak 14. stavak 3.

⁵⁷ Klasiček Damir. Osobni statut fizičkih osoba u međunarodnom privatnom pravu općenito i uz osvrt na predložena rješenja za hrvatski Zakon međunarodnog privatnog prava, Pravni vjesnik, Vol. 17., No. 3.-4., str. 27.-46., str. 28.

⁵⁸ Ibid., str. 30.

praksi se događaju situacije u kojima pojedinci imaju državljanstvo određene države i za njihovu pravnu i poslovnu sposobnost primjenjuje se poveznica državljanstva, a s navedenom državom ne nalaze se u najužoj vezi obzirom da godinama žive izvan države svog državljanstva i nemaju kontakt s navedenom državom pa se u tom segmentu ne poštuje načelo najuže veze kao jedno od temeljnih načela međunarodnog privatnog prava.⁵⁹ Bipatridija i polipatridija također mogu predstavljati problem u primjeni poveznice državljanstva za određivanje pravne i poslovne sposobnosti fizičke osobe obzirom da se u takvim situacijama, u skladu s načelom isključivosti, prednost daje primjeni domaćeg prava, a pojedinac ne mora nužno biti u najužoj vezi s pravnim poretkom domaćeg prava pa zakonodavac prethodno navedeni problem pokušava ublažiti propisivanjem podređenih poveznica koje kumuliraju sa poveznicom državljanstva u svrhu poštivanja načela najuže veze.⁶⁰

5.2. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA PROGlašENJE NESTALE OSOBE UMRLOM

Poveznicu državljanstva koristimo i prilikom određivanja mjerodavnog prava za proglašanje nestale osobe umrlom te posljedično i za dokazivanje smrti. U ZMPP-u je propisano da je „za proglašanje nestale osobe umrlom i dokazivanje smrti mjerodavno pravo posljednjeg poznatog državljanstva“ osobe koja je nestala i čiju smrt proglašavamo i dokazujemo.⁶¹ ZRSZ propisuje da je za proglašanje nestale osobe umrlom i dokazivanje smrti mjerodavno pravo one države čiji je državljanin nestala osoba bila u vrijeme nestanka.⁶²

5.3. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA OSOBNO IME FIZIČKE OSOBE

Svaka fizička osoba u suvremenom svijetu ima svoje osobno ime koje služi za identifikaciju i individualizaciju pojedinca u odnosu na ostale pripadnike društvene zajednice.⁶³ Postavlja se pitanje pravo koje države je mjerodavno za osobno ime fizičke osobe? Navedenu problematiku razrađuje ZMPP navodeći da se za određivanje mjerodavnog prava koristi poveznica državljanstva odnosno da je za osobno ime pojedinca mjerodavno pravo države čiji državljanin je taj pojedinac.⁶⁴ ZRSZ nije sadržavao odredbu kojom bi se reguliralo pravo koje je

⁵⁹ Klasiček Damir. op. cit. (bilj. 57), str. 37.

⁶⁰ Ibid., str. 35.

⁶¹ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 17.

⁶² Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 16.

⁶³ Medić Ines. Right to personal name and Croatian legal framework - de lege lata and de lege ferenda /4th balkan Conference Proceedings: Personal name in International Law and Private International Law / Živković, Mirko (ur.). Niš: Pravni fakultet Sveučilišta u Nišu, 2016., str. 71.-89., str. 72.

⁶⁴ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 18. stavak 1.

mjerodavno za osobno ime fizičke osobe i u tom segmentu ZMPP donosi promjenu regulirajući navedeni institut.

ZMPP u dvije situacije dopušta izbor mjerodavnog prava za osobno ime, a to su izbor prezimena budućih bračnih drugova prilikom stupanja u brak i određivanje osobnog imena djeteta koje vrše zakonski zastupnici. Za brak koji se sklapa u Republici Hrvatskoj, zakonodavac je ženiku i nevjesti dao mogućnost izabrati prezime ili po pravu države čiji je državljanin barem jedan od njih ili po hrvatskom pravu ukoliko barem jedan od njih ima uobičajeno boravište u Republici Hrvatskoj.⁶⁵ Dakle, budući ženik i nevjesta mogu odrediti prezime upotrebom poveznice državljanstva barem jednog od njih ili mogu odabrati hrvatsko pravo ako barem jedan od njih ima uobičajeno boravište u Republici Hrvatskoj. Osim navedene situacije, prilikom odabira osobnog imena djeteta u matičnom uredu, zakonski zastupnici mogu odabrati osobno ime djeteta ili po pravu države čiji je državljanin jedan od njih ili po hrvatskom pravu, ukoliko jedan od njih ima uobičajeno boravište u Republici Hrvatskoj.⁶⁶ Dakle, i u ovoj situaciji zakonodavac je dao mogućnost izbora između poveznice državljanstva barem jednog od zakonskih zastupnika ili hrvatskog prava ukoliko barem jedan od zakonskih zastupnika ima uobičajeno boravište u Republici Hrvatskoj. Mogućnost izbora mjerodavnog prava u pravu osobnog statusa fizičke osobe je iznimka, a ne pravilo koja ima brojne prednosti, ali i mane. Kao manu bih izdvojila probleme koji mogu zadesiti pojedinca ukoliko je izvršio mjerodavnog prava na temelju poveznice državljanstva svog supružnika ili po hrvatskom pravu, a država državljanstva tog pojedinca takav izbor ne priznaje, a prednost je prilagodba društvenoj okolini ukoliko pojedinac stanuje izvan države svoga državljanstva kao i mogućnost da multinacionalna obitelj uskladi osobna imena svojih članova.⁶⁷

Za određivanje i regulaciju osobnog imena hrvatskih državljanina mjerodavno je hrvatsko pravo. U hrvatskom pravu osobno ime fizičkih osoba regulirano je Zakonom o osobnom imenu kojim se uređuje određivanje i promjena osobnog imena hrvatskih državljanina.⁶⁸ Svako osobno ime sastoji se od imena i prezimena i „svaki građanin ima pravo i dužnost služiti se svojim osobnim imenom“.⁶⁹

⁶⁵ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 18. stavak 2.

⁶⁶ Ibid., članak 18. stavak 3.

⁶⁷ Župan Mirela. Izbor mjerodavnog prava u obiteljskim, statusnim i nasljednim stvarima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 33., No. 2., 2012., str. 629.-666., str. 656.

⁶⁸ Zakon o osobnom imenu (NN 98/19), članak 1.

⁶⁹ Ibid., članak 1. stavak 1. i članak 2. stavak 1.

6. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA U OBITELJSKOM PRAVU

6.1. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA SKLAPANJE BRAKA

Poveznicu državljanstva u obiteljskom pravu uvelike je zamijenila poveznica uobičajenog boravišta obzirom da se promijenio koncept najuže veze, ali u određenim institutima obiteljskog prava poveznica državljanstva i dalje se primjenjuje kao primarna ili podredna poveznica. U daljnjoj razradi navedene situacije detaljnije ćemo objasniti.

U ZMPP-u, kao trenutno najznačajnijem izvoru međunarodnog privatnog prava, pod odjeljkom obiteljsko pravo prvo se spominje sklapanje braka kao institut na koji se primjenjuje poveznica državljanstva. Da bi se brak između ženika smatrao sklopljenim potrebno je da se ispune pretpostavke za sklapanje braka kod oba ženika prije samog čina sklapanja braka i da navedene pretpostavke postoje u vrijeme sklapanja braka.⁷⁰ Sklapanje braka moglo bi se smatrati privatnopravnom situacijom s međunarodnim elementom na koju se primjenjuju kolizijska pravila međunarodnog privatnog prava ukoliko su ženici osobe različitih državljanstava. Primjerice, državljanin Republike Hrvatske želi sklopiti brak u Republici Hrvatskoj sa državljankom Republike Njemačke. Navedenu situaciju obradio je ZMPP rekavši da je „za pretpostavke za sklapanje braka koji se sklapa u Republici Hrvatskoj za svaku osobu mjerodavno pravo one države čiji je državljanin ta osoba bila u vrijeme sklapanja braka“.⁷¹ Dakle, u prethodno opisanoj fiktivnoj situaciji sklapanja braka između hrvatskog državljanina i njemačke državljanke, a koji brak bi trebao biti sklopljen u Republici Hrvatskoj, primijenit će se odredbe ZMPP-a obzirom da su ženici državljanin različitih država pa se sklapanje braka smatra privatnopravnom situacijom s međunarodnim elementom. Prije nego što brak bude sklopljen, o tome jesu li se kod hrvatskog državljanina ispunile pretpostavke za sklapanje braka, prosuđivat će se po odredbama hrvatskog prava obzirom da se u konkretnoj situaciji za određivanje mjerodavnog prava primjenjuje poveznica državljanstva. U hrvatskom pravu pretpostavke za sklapanje braka regulirane su odredbama Obiteljskog zakona u kojem su taksativno navedeni uvjeti koji se kumulativno moraju ispuniti kako bi se osoba smatrala sposobnom za sklapanje braka.⁷² S druge strane, za njemačku državljanku koja želi sklopiti brak u Republici Hrvatskoj, o tome jesu li se ispunile pretpostavke za sklapanje braka, prosuđivati će se sukladno odredbama njemačkog prava. Ovaj zakonski članak zapravo propisuje distributivnu kumulaciju jer se kolizijskim pravilom upućuje na zajedničku primjenu

⁷⁰ Obiteljski zakon (NN 156/2023), članak 23. stavak 2.

⁷¹ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/2023), članak 31. stavak 1.

⁷² Obiteljski zakon (NN 156/23), članak 23. stavak 1.

(kumulaciju) dvaju prava odnosno na primjenu prava onih država čiji su državljani ženik i nevjesta, a ukoliko su oni državljani različitih država, primjena mjerodavnog prava distribuirana se na način da se za svakog od njih isključivo po pravu njegovog državljanstva prosuđuje jesu li se ispunile pretpostavke za sklapanje braka ili nisu.⁷³ Iako su kod ženika i nevjeste ispunjene pretpostavke za sklapanje braka, ZMPP pridržava mogućnost da brak ne bude sklopljen ukoliko bi sklapanje takvog braka „bilo očito protivno javnom poretku Republike Hrvatske“.⁷⁴

ZRSZ u zakonskom tekstu umjesto pretpostavki za sklapanje braka koristi formulaciju „uvjeti za sklapanje braka“. Navedeni zakon propisuje da će „u pogledu uvjeta za sklapanje braka, za svaku osobu, biti mjerodavno pravo one države čiji je državljanin navedena osoba u vrijeme stupanja u brak“.⁷⁵ Dakle, i ZMPP i ZRSZ propisuju upotrebu poveznice državljanstva za određivanje mjerodavnog prava za pretpostavke za sklapanje braka u vrijeme sklapanja braka, ali ZMPP propisuje da se navedena zakonska odredba odnosi na sklapanje braka u Republici Hrvatskoj za razliku od ZRSZ koji nije ograničio primjenu navedene zakonske odredbe samo na brak koji se sklapa u Republici Hrvatskoj.⁷⁶ ZMPP sadrži posebnu klauzulu o javnom poretku, a ZRSZ umjesto posebne klauzule o javnom poretku, sadrži pravilo neposredne primjene kojim je propisano da se određenoj osobi neće dopustiti sklapanje braka pred nadležnim organom Republike Hrvatske, iako su kod te osobe ispunjene pretpostavke za sklapanje braka, ukoliko „po pravu Republike Hrvatske postoje smetnje koje se odnose na postojanje prethodnog braka, smetnja srodstva ili nesposobnost za rasuđivanje“.⁷⁷

6.2. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA U IMOVINSKIM I OSOBNIM ODNOSIMA BRAČNIH DRUGOVA

Sklopljen brak za subjekte sklapanja braka proizvodi određene pravne učinke. Pravni učinci nastaju u trenutku u kojem se brak smatra sklopljenim, a prestaju trenutkom prestanka braka i neodvojivo su povezani s brakom kao institutom obiteljskog prava.⁷⁸ Navedene učinke mogli bismo svrstati u dvije kategorije, a to su imovinski odnosi bračnih drugova i osobni odnosi

⁷³ Sikirić Hrvoje. op.cit. (bilj. 41), str. 100.-101.

⁷⁴ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/2023), članak 31. stavak 1.

⁷⁵ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 31. stavak 1.

⁷⁶ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 101.

⁷⁷ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 31. stavak 2.

⁷⁸ Žganec Brajša Leon. Usporedba osobnih prava i dužnosti bračnih drugova i svrha ženidbe u hrvatskom Obiteljskom zakonu i Zakoniku kanonskog prava, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 49., No. 99., 2016., str. 154.-169., str. 155.

bračnih drugova. Kada govorimo o imovinskim odnosima bračnih drugova, primarni fokus stavlja se na imovinu bračnih drugova i pravnu regulaciju imovine za vrijeme trajanja bračne zajednice, ali i nakon prestanka bračne zajednice.⁷⁹ Primjerice, u tu kategoriju pripada bračna stečevina i regulacija bračne stečevine, što se smatra bračnom stečevinom, nasljeđivanje nepokretne imovine u slučaju smrti bračnog druga, podjela imovine između bračnih drugova u slučaju razvoda braka i brojna druga pitanja. S druge strane, osobnim odnosima bračnih drugova smatramo one odnose između bračnih drugova bez kojih brak ne bi mogao funkcionirati kao intimna zajednica između partnera odnosno one odnose kroz koje se ostvaruje svrha bračne zajednice.⁸⁰ Međunarodno privatno pravo reguliralo je odnose između bračnih drugova obzirom da se u navedenim odnosima također može pojaviti međunarodni element.

ZMPP propisuje da se pravo mjerodavno za imovinske odnose bračnih drugova uređuje primjenom Uredbe 2016/1103 od 24. lipnja 2016. o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima (u daljnjem tekstu: **Uredba 2016/1103**).⁸¹ Dakle, hrvatski zakonodavac je u uređenju imovinskih odnosa bračnih drugova dao prednost pravu Europske Unije i prepustio pravno uređenje navedenog područja europskom pravu. Slijedom navedenog, za uređenje imovinskih odnosa izravno se primjenjuje europsko pravo u unutarnjem pravnom poretku Republike Hrvatske.⁸² Obzirom da se radi o Uredbi, hrvatsko unutarnje pravo nije donijelo nikakav unutarnji propis (zakon, podzakonski akt) kojim bi se navedena uredba implementirala u unutarnje zakonodavstvo.⁸³ Uredba 2016/1103 predviđa određivanje mjerodavnog prava na temelju izbora mjerodavnog prava koji vrše bračni drugovi i na temelju poveznica koje su propisane Uredbom ukoliko bračni drugovi nisu izvršili izbor mjerodavnog prava.⁸⁴ U skladu s Uredbom bračni drugovi mogu izvršiti izbor mjerodavnog prava za imovinske odnose upotrebom poveznice državljanstva barem jednog od njih u trenutku sklapanja sporazuma ili upotrebom poveznice uobičajenog boravišta barem jednog od njih u trenutku sklapanja

⁷⁹ Ruggeri L., Winkler S. Neka pitanja o imovinskim odnosima bračnih drugova u hrvatskom i talijanskom obiteljskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 40., No. 1., 2019., str. 167.-197., str. 170.

⁸⁰ Žganec Brajša Leon. op. cit. (bilj. 78), str. 155.

⁸¹ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 35.

⁸² Bouček Vilim. op. cit. (bilj. 43), str. 1813.

⁸³ Ibid., str. 1814.

⁸⁴ Poretti Paula. Odlučivanje o imovinskim odnosima bračnih drugova u ostavinskim postupcima sukladno Uredbi 2016/1103 o bračnoimovinskom režimu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 38., No. 1., 2017., str. 449.-474., str. 461.

sporazuma.⁸⁵ Ukoliko bračni drugovi ne izvrše izbor mjerodavnog prava u skladu s Uredbom, tada će za njihove imovinske odnose biti mjerodavno pravo one države u kojoj imaju prvo zajedničko uobičajeno boravište nakon sklapanja braka, a ukoliko nemaju zajedničko uobičajeno boravište, podredno će biti mjerodavno pravo države zajedničkog državljanstva bračnih drugova u trenutku sklapanja braka, odnosno ukoliko nemaju niti zajedničko državljanstvo, bit će mjerodavno pravo one države s kojom se u trenutku sklapanja braka nalaze u najužoj vezi.⁸⁶ ZMPP prepušta regulaciju imovinskih odnosa bračnih drugova europskom pravu te propisuje da se navedene odredbe europskog prava na odgovarajući način odnose i na regulaciju imovinskih odnosa izvanbračnih drugova.⁸⁷ Iz navedenog jasno proizlazi da se prilikom odabira poveznica za određivanje mjerodavnog prava vodilo računa o tome da izabrana poveznica odražava blisku vezu između bračnih drugova i države čije će se pravo primijeniti te je upravo iz tog razloga dana prednost poveznici uobičajenog boravišta u odnosu na poveznicu državljanstva obzirom da se uobičajeno boravište smatra određenom razinom integracije u društvenu sredinu i uspostavljanja faktične veze sa državom uobičajenog boravišta.⁸⁸ Međutim, navedena hijerarhija poveznica može uzrokovati određene probleme. Naime, izričito je propisano da se određivanje mjerodavnog prava vrši upotrebom poveznice zajedničkog uobičajenog boravišta bračnih drugova nakon sklapanja braka, a postavlja se pitanje na koji način odrediti imaju li bračni drugovi zajedničko uobičajeno boravište ili nemaju, obzirom da većina bračnih drugova započne zajednički život tek nakon vjenčanja, odnosno koliki protek vremena je potreban da bismo sa sigurnošću ustanovili da bračni drugovi imaju zajedničko uobičajeno boravište nakon sklapanja braka.⁸⁹ Riječ je o kategoriji koju je izrazito teško precizno odrediti u pravnoj praksi. Za razliku od uobičajenog boravišta, kod upotrebe poveznice zajedničkog državljanstva bračnih drugova, propisana je upotreba poveznice zajedničkog državljanstva bračnih drugova u trenutku sklapanja braka, a navedeno je izrazito lako odrediti obzirom da se svaki bračni drug u trenutku sklapanja braka smatra državljaninom određene države i svoje državljanstvo bez problema može dokazati dokumentom.⁹⁰ Iako se poveznica državljanstva smatra stabilnijim kriterijem koji je u praksi lakše odrediti, kritizira se

⁸⁵ Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 od 24. lipnja 2016. o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima, Službeni list Europske Unije L 183/1, članak 22.

⁸⁶ Ibid., članak 26.

⁸⁷ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 40. stavak 2.

⁸⁸ Poretti Paula. op. cit. (bilj. 84), str. 463.

⁸⁹ Pogorelčnik Vogrinc N. Applicable Law in Matrimonial Property Regime, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 40., No. 3., 2019., str. 1075.-1100., str. 1081.

⁹⁰ Ibid., str. 1081.

iz razloga što je upotreba navedene poveznice ograničena isključivo na situacije u kojima bračni drugovi imaju državljanstvo iste države članice.⁹¹

Članak 26. Uredbe 2016/1103, kojim se prednost daje poveznici uobičajenog boravišta u odnosu na poveznicu državljanstva, odlično prikazuje tendenciju europskog zakonodavca postavljanja poveznice uobičajenog boravišta na vodeće mjesto prilikom određivanja mjerodavnog prava. Odabir između poveznice uobičajenog boravišta i poveznice državljanstva javlja se onda kada pojedinac živi izvan države svog državljanstva pa se postavlja pitanje je li uže vezan uz državu svog državljanstva ili uz državu u kojoj ima uobičajeno boravište. Europska Unija provodi integracijsku politiku odnosno politiku uklapanja građana Unije koji žive izvan matičnih država u društvo u kojem borave pa upravo iz tog razloga europski zakonodavac prednost daje poveznici uobičajenog boravišta u odnosu na poveznicu državljanstva obzirom da uobičajeno boravište predstavlja određenu razinu integracije pojedinca u društvo.⁹² Međutim, iako Europska Unija daje prednost integraciji pojedinca u društvo (uobičajenom boravištu), navedena prednost ne isključuje u potpunosti potrebe pojedinca za stabilnošću (državljanstvom) pa zakonodavac građanima Unije često daje mogućnost izbora mjerodavnog prava čime pojedinac može izabrati poveznicu državljanstva za određivanje mjerodavnog prava i navedenim izborom zadovoljiti svoje potrebe za stabilnošću.⁹³

ZRSZ je drugačije pravno regulirao uređenje imovinskih odnosa bračnih drugova u odnosu na ZMPP. ZRSZ-om je bilo propisano da je za imovinske odnose bračnih drugova mjerodavno pravo države čiji su državljani bračni drugovi.⁹⁴ Upotrebljavala se poveznica državljanstva kao primarna poveznica prilikom uređenja imovinskih odnosa bračnih drugova, ali navedena se poveznica mogla primijeniti samo ukoliko su bračni drugovi bili državljani iste države. Ukoliko su bračni drugovi bili državljani različitih država, tada je bilo mjerodavno pravo države u kojoj su bračni drugovi imali prebivalište.⁹⁵ Dakle, ukoliko su bračni drugovi bili državljani različitih država, tada se za određivanje mjerodavnog prava podredno primjenjivala poveznica zajedničkog prebivališta bračnih drugova. Međutim, ukoliko bračni drugovi nisu imali niti

⁹¹ Poretti Paula. op. cit, (bilj. 84), str. 463.

⁹² Dutta Anatol. Uobičajeno boravište u odnosu na državljanstvo – u potrazi za osobnom poveznicom u europskom obiteljskom pravu, *Private international law in the jurisprudence of European courts – Family at focus*, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, 2015., str. 319.-329., str. 323.

⁹³ Ibid., str. 326.

⁹⁴ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 36. stavak 1.

⁹⁵ Ibid., članak 36. stavak 2.

zajedničko državljanstvo niti zajedničko prebivalište, mjerodavno je bilo pravo one države u kojoj su imali posljednje zajedničko prebivalište.⁹⁶ Ukoliko se mjerodavno pravo nije moglo utvrditi upotrebom prethodno opisanih poveznica zajedničkog državljanstva, zajedničkog prebivališta i posljednjeg zajedničkog prebivališta bračnih drugova bilo je mjerodavno hrvatsko pravo.⁹⁷ Iz navedenog jasno proizlazi da je ZMPP uveo novost prepustivši regulaciju imovinskih odnosa bračnih drugova pravu Europske Unije kao i uvođenjem mogućnosti da bračni drugovi izaberu mjerodavno pravo za njihove imovinske odnose. ZRSZ propisuje da je za imovinske odnose izvanbračnih drugova mjerodavno pravo države čiji su državljani izvanbračni drugovi, a ukoliko izvanbračni drugovi nemaju zajedničko državljanstvo mjerodavno je pravo države u kojoj su imali zajedničko prebivalište.⁹⁸

S druge strane, pravno uređenje osobnih odnosa bračnih drugova u ZMPP-u regulirano je na drugačiji način u odnosu na regulaciju imovinskih odnosa bračnih drugova. Zakon propisuje određivanje mjerodavnog prava za osobne odnose bračnih drugova primjenom različitih poveznica, a koje poveznice se nalaze u odnosu primarne i podrednih poveznica.⁹⁹ Primarna poveznica koja se primjenjuje prilikom određivanja mjerodavnog prava za osobne odnose bračnih drugova poveznica je uobičajenog boravišta oba bračna druga što bi zapravo značilo da je za osobne odnose bračnih drugova mjerodavno pravo one države „u kojoj oba bračna druga imaju uobičajeno boravište“.¹⁰⁰ Ukoliko bračni drugovi nemaju zajedničko uobičajeno boravište bit će mjerodavno pravo one države u kojoj su bračni drugovi imali posljednje zajedničko uobičajeno boravište.¹⁰¹ Navedena poveznica posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta primijenit će se podredno ukoliko se ne primjenjuje primarna poveznica. Ukoliko bračni drugovi nemaju posljednje zajedničko uobičajeno boravište tada će se za određivanje mjerodavnog prava podredno primijeniti poveznica zajedničkog državljanstva bračnih drugova.¹⁰² Dakle, zakonodavac je prilikom određivanja mjerodavnog prava za osobne odnose bračnih drugova dao prednost poveznica uobičajenog boravišta i posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta u skladu s rastućim trendom u međunarodnom privatnom pravu u kojem poveznica uobičajenog boravišta preuzima primat u upotrebi, a poveznicu zajedničkog

⁹⁶ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 36. stavak 3.

⁹⁷ Ibid., članak 36. stavak 4.

⁹⁸ Ibid., članak 39.

⁹⁹ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 102.

¹⁰⁰ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 34. točka 1.

¹⁰¹ Ibid., članak 34. točka 2.

¹⁰² Ibid., članak 34. točka 3.

državljanstva propisao je tek kao podrednu poveznicu. U navedenom članku taksativno su nabrojane poveznice koje se primjenjuju u navedenim odnosima, ali bračni drugovi nemaju mogućnost odabira prava koje će se primjenjivati, nego ukoliko se ne primjenjuje primarna poveznica uobičajenog boravišta, primijenit će se podredna poveznica posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta. Ukoliko se ne primjenjuje poveznica posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta, primijenit će se poveznica zajedničkog državljanstva i na koncu ukoliko se ne primjenjuje poveznica zajedničkog državljanstva, primijenit će se hrvatsko pravo.¹⁰³ ZMPP propisuje da se prethodno opisane poveznice na odgovarajući način primjenjuju za uređenje osobnih odnosa izvanbračnih drugova i životnih partnera.¹⁰⁴

ZRSZ je određivanje mjerodavnog prava za osobne odnose bračnih drugova propisao na isti način kao i za imovinske odnose bračnih drugova, a navedeno se bitno razlikuje od određivanja mjerodavnog prava za osobne odnose bračnih drugova u ZMPP-u. U ZRSZ se za određivanje mjerodavnog prava za osobne odnose bračnih drugova primarno koristila poveznica zajedničkog državljanstva bračnih drugova, podredno poveznica zajedničkog prebivališta bračnih drugova, podredno poveznica posljednjeg zajedničkog prebivališta bračnih drugova te naposljetku, ukoliko se nisu primjenjivale prethodno navedene poveznice, hrvatsko pravo.¹⁰⁵ Dakle, u ZRSZ-u se poveznica zajedničkog državljanstva bračnih drugova koristi kao primarna poveznica za razliku od ZMPP-a u kojem je prednost dana poveznici uobičajenog boravišta, a poveznica državljanstva koristi se tek kao podredna poveznica. Osim toga, ZRSZ ne sadrži odredbu kojom određuje mjerodavno pravo za osobne odnose izvanbračnih drugova i životnih partnera.

6.3. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA RAZVOD BRAKA

Odredbama obiteljskog prava propisano je da brak između bračnih drugova prestaje proizvoditi pravne učinke smrću jednog od bračnih drugova, proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim, poništajem ili razvodom braka.¹⁰⁶ Razvod braka smatra se privatnopravnom situacijom s međunarodnim elementom ako barem jedan od bračnih drugova živi izvan države svog državljanstva, ako barem jedan bračni drug ima boravište ili prebivalište u drugoj državi, ako su bračni drugovi državljani različitih država, ako je brak sklopljen u stranoj državi i ako bračni

¹⁰³ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 34. točka 4.

¹⁰⁴ Ibid., članak 40. stavak 1.

¹⁰⁵ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 36.

¹⁰⁶ Obiteljski zakon (NN 156/23), članak 47. stavak 1.

drugovi posjeduju imovinu u stranoj državi.¹⁰⁷ Upravo iz prethodno navedenih razloga, ZMPP propisuje poveznice koje se primjenjuju za određivanje mjerodavnog prava prilikom razvoda braka s međunarodnim obilježjem između bračnih drugova. Zakon daje mogućnost bračnim drugovima da izaberu mjerodavno pravo za razvod braka.¹⁰⁸ Navedena mogućnost stranačke autonomije odnosno izbora prava nespecifična je za područje obiteljskog prava obzirom da se u većini ostalih instituta obiteljskog prava, a koji su značajni za međunarodno privatno pravo, primjenjuju poveznice koje je zakonodavac odredio bez mogućnosti stranačke autonomije, odnosno izbora.¹⁰⁹ Dakle, za razvod braka primarno je „mjerodavno pravo koje izaberu bračni drugovi“.¹¹⁰ Zakonodavac je bračnim drugovima dao mogućnost izabrati jednu od poveznica koje su taksativno nabrojene u zakonskom članku, a s obzirom na koju će se odrediti mjerodavno pravo. Poveznice koje bračni drugovi mogu birati su poveznica zajedničkog uobičajenog boravišta oba bračna druga u vrijeme izbora, poveznica posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta bračnih drugova ukoliko jedan od bračnih drugova i dalje ima uobičajeno boravište u toj državi, poveznica državljanstva jednog od bračnih drugova u vrijeme izbora i hrvatsko pravo.¹¹¹ Bitno je naglasiti da se navedene poveznice ne nalaze u odnosu primarne poveznice i podređenih poveznica, već su međusobno ravnopravne i bračni drugovi mogu izabrati bilo koju od navedenih poveznica.¹¹² Primjerice, bračni drugovi prije pokretanja postupka za razvod braka izaberu da će se za razvod braka primjenjivati poveznica državljanstva jednog od njih u vrijeme tog izbora. Slijedom njihovog odabira, za razvod braka bit će mjerodavno pravo one države čiji je državljanin jedan od njih u vrijeme izbora. Bračni drugovi mogu biti državljani iste države pa će se u tom slučaju primjenjivati pravo te države ukoliko su izabrali poveznicu državljanstva, ali mogu biti i državljani različitih država u kojem slučaju mogu izabrati čije će se državljanstvo primijeniti kao poveznica prilikom odabira mjerodavnog prava. Pri odabiru mjerodavnog prava na temelju poveznice državljanstva za razvod braka uzima se državljanstvo jednog od bračnih drugova ili oba bračna druga u trenutku izbora mjerodavnog prava, a ne u trenutku sklapanja braka.¹¹³ Primjerice, bračni drugovi su u

¹⁰⁷ Puljko Vjekoslav i Živić Josipa. Razvod braka s međunarodnim obilježjem u hrvatskoj sudskoj praksi, Imovinskopravni aspekti razvoda braka: hrvatski, europski i međunarodni kontekst, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, 2011., str. 311.-329., str. 313.

¹⁰⁸ Ibid., str. 316.

¹⁰⁹ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 104.

¹¹⁰ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 36. stavak 1.

¹¹¹ Ibid., članak 36. stavak 1.

¹¹² Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 104.

¹¹³ Članak 36. Zakona o međunarodnom privatnom pravu: Za razvod braka mjerodavno je pravo koje izaberu bračni drugovi. Bračni drugovi mogu izabrati jedno od sljedećih prava: 3. pravo države čiji je državljanin **barem jedan od njih u vrijeme izbora.**

trenutku sklapanja braka bili njemački državljani, tijekom bračne zajednice jedan bračni drug stekao je hrvatsko državljanstvo, a drugi austrijsko državljanstvo, dok su se oba bračna druga odrekla njemačkog državljanstva. U trenutku izbora mjerodavnog prava za razvod braka mogu izabrati poveznicu državljanstva jednog od njih ili oba bračna druga i to konkretno mogu izabrati ili austrijsko pravo ili hrvatsko pravo, ali ne i njemačko pravo obzirom da je jedan bračni drug u trenutku izbora imao austrijsko državljanstvo, a drugi hrvatsko. Nikako ne mogu izabrati njemačko pravo obzirom da u trenutku izbora niti jedan od njih nije njemački državljanin. Svakako mogu izabrati ili austrijsko ili hrvatsko pravo obzirom da je prilikom izbora dovoljno da je samo jedan bračni drug državljanin države čije pravo biraju (barem jedan od njih). Izbor prava bračni drugovi vrše u pisanom obliku najkasnije do trenutka pokretanja brakorazvodne parnice.¹¹⁴ Izbor mjerodavnog prava u sferi razvoda braka s međunarodnim obilježjem ima brojne prednosti, ali i određene nedostatke. Prednost je mogućnost da bračni drugovi izaberu pravo koje je za uređenje njihovih odnosa najpovoljnije i najbolje odgovara konkretnim okolnostima njihovog slučaja čime se izbjegavaju kolizijske norme međunarodnog privatnog prava koje mogu uzrokovati nesigurnost u izboru mjerodavnog prava obzirom da se određivanje mjerodavnog prava vrši upotrebom raznih poveznica, a mogućnost izbora mjerodavnog prava posljedično uzrokuje predvidljivost i pravnu sigurnost.¹¹⁵ Nacionalni pravni sustavi često su komplicirani i nude različita rješenja što dovodi do toga da bračni drugovi nisu upućeni u to pravo koje države će se primijeniti u njihovoj situaciji i navedena neupućenost rezultira time da se daje mogućnost bračnom drugu pokrenuti postupak za razvod braka tamo gdje mu najviše odgovara i time onemogućiti drugog bračnog druga da učini isto pa izbor mjerodavnog prava dovodi do predvidljivosti odnosno do toga da su bračni drugovi upućeni u mjerodavno pravo za razvod braka čime se uspostavlja pravna sigurnost.¹¹⁶ Nedostatak je činjenica da zakonodavac nije ograničio izbor mjerodavnog prava načelom najuže veze što rezultira time da bračni drugovi za razvod braka mogu izabrati bilo koje pravo pa čak i ono s kojim ne postoji nikakva veza čime se krši načelo najuže veze kao jedno od temeljnih načela međunarodnog privatnog prava.¹¹⁷

¹¹⁴ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 36. stavak 2.

¹¹⁵ Nagy Csongor István. Koje su funkcije stranačke autonomije u međunarodnom obiteljskom i nasljednom pravu? Pogled iz EU perspektive, Josip Juraj Strossmayer, University of Osijek, Private international law in the jurisprudence of European Courts, Osijek, 2015., str. 329.-355., str. 336.-337.

¹¹⁶ Župan Mirela. op.cit. (bilj. 67), str. 650.-651.

¹¹⁷ Nagy Csongor István, op.cit. (bilj. 115), str. 337.

Iako je zakonodavac bračnim drugovima dao mogućnost izbora mjerodavnog prava za razvod braka, neće svi bračni drugovi danu mogućnost doista i iskoristiti. Zakonodavac je odredbama ZMPP-a morao regulirati mjerodavno pravo za razvod braka koje će se podredno primjenjivati ukoliko bračni drugovi ne izaberu mjerodavno pravo.¹¹⁸ Dakle, ukoliko bračni drugovi ne izaberu mjerodavno pravo za razvod braka, podredno će za razvod braka mjerodavno pravo određivati na temelju poveznica koje je zakonodavac propisao. Navedene poveznice taksativno su nabrojene, ali se međusobno ne nalaze u odnosu jednakosti kao što je to slučaj prilikom izbora mjerodavnog prava za razvod braka, već u odnosu primarne poveznice i podređenih poveznica.¹¹⁹ Primarna poveznica koja se primjenjuje za određivanje mjerodavnog prava za razvod braka poveznica je uobičajenog boravišta oba bračna druga u trenutku pokretanja postupka za razvod braka.¹²⁰ Ukoliko bračni drugovi u trenutku pokretanja postupka za razvod braka nemaju zajedničko uobičajeno boravište, podredno će se primijeniti poveznica posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta pod uvjetom da jedan od bračnih drugova u navedenoj državi i dalje ima uobičajeno boravište.¹²¹ Ukoliko se ne primjenjuje prethodno opisana poveznica, primijenit će se poveznica zajedničkog državljanstva bračnih drugova u trenutku pokretanja postupka za razvod braka.¹²² Na koncu se primjenjuje hrvatsko pravo.¹²³ Poveznica zajedničkog državljanstva bračnih drugova podredna je poveznica koja se primjenjuje ukoliko se ne primjenjuju poveznica uobičajenog boravišta oba druga i poveznica posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta (ukoliko jedan od njih još u navedenoj državi ima uobičajeno boravište), kao što je to slučaj i prilikom određivanja mjerodavnog prava za osobne odnose bračnih drugova. Prilikom izbora mjerodavnog prava za razvod braka na temelju poveznice državljanstva, uzima se u obzir državljanstvo bračnih drugova u trenutku pokretanja postupka za razvod braka i navedeno je jednako i prilikom podredne primjene poveznice državljanstva u slučaju da bračni drugovi nisu izabrali mjerodavno pravo. Dakle, mjerodavno pravo se određuje s obzirom na državljanstvo bračnih drugova u trenutku pokretanja postupka za razvod braka, a ne s obzirom na državljanstvo koje su imali u trenutku sklapanja braka. Kod izbora mjerodavnog prava za razvod braka na temelju poveznice državljanstva, zakonodavac je dao mogućnost odabrati mjerodavno pravo na temelju državljanstva jednog od bračnih drugova, dok kod podredne primjene poveznice državljanstva, u slučaju da bračni drugovi nisu odabrali

¹¹⁸ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 104.

¹¹⁹ Ibid., str. 104.

¹²⁰ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 37.

¹²¹ Ibid., članak 37.

¹²² Ibid., članak 37.

¹²³ Ibid., članak 37.

mjerodavno pravo, bračni drugovi moraju biti državljani iste države da bi bilo mjerodavno pravo one države čiji su državljani oba bračna druga u trenutku pokretanja postupka za razvod braka.¹²⁴

ZRSZ, a koji zakon je bio na snazi prije donošenja ZMPP-a, bračnim drugovima ne daje mogućnost stranačke autonomije odnosno izbora prava koje će biti mjerodavno za razvod braka.¹²⁵ Dakle, ZMPP je mogućnošću izbora mjerodavnog prava unio veliku novost u regulaciju navedenog instituta. ZRSZ-om je bilo propisano da će za razvod braka biti „mjerodavno pravo one države čiji su državljani oba bračna druga u vrijeme podnošenja tužbe“.¹²⁶ Dakle, propisana je upotreba poveznice državljanstva kao primarne poveznice prilikom određivanja mjerodavnog prava za razvod braka, a sve u skladu s načelom da se za statusne i obiteljske institute koristi *lex nationalis* kao primarna poveznica.¹²⁷ Ukoliko su u trenutku podnošenja tužbe bračni drugovi bili državljani različitih država, tada će za razvod braka biti kumulativno mjerodavna prava onih država čiji su državljani bračni drugovi.¹²⁸ Česte su situacije u kojima bračni drugovi nisu državljani iste države i u navedenom slučaju zakon je propisivao kumulaciju u skladu s prethodno opisanim načelom primjene *lex nationalisa*, ali navedena kumulacija u praksi otežava razvod braka i krši princip razrješivosti braka obzirom da nacionalna zakonodavstva reguliraju institut razvoda braka na različite načine.¹²⁹ Ako se brak nije mogao razvesti upotrebom poveznica državljanstva, onda se podredno koristila poveznica prebivališta jednog od bračnih drugova ili hrvatsko pravo ukoliko je jedan od bračnih drugova državljanin Republike Hrvatske koji nije imao prebivalište u Republici Hrvatskoj.¹³⁰

6.4. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA MAJČINSTVO I OČINSTVO

Sastavni dio obiteljskog prava su instituti majčinstva i očinstva kojima se uspostavljaju odnosi između roditelja (majki i očeva) i djece, a tako uspostavljeni odnosi proizvode određene pravne učinke koji mogu biti značajni ne samo za obiteljsko pravo, već i za međunarodno privatno

¹²⁴ Članak 37. Zakona o međunarodnom privatnom pravu: **Ako bračni drugovi nisu izabrali mjerodavno pravo** prema odredbi članka 36. ovoga Zakona za razvod braka mjerodavno je: podredno, 3. **pravo države čiji su oni državljani** u trenutku pokretanje postupka za razvod braka.

¹²⁵ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 104.

¹²⁶ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 35. stavak 1.

¹²⁷ Puljko Vjekoslav i Živić Josipa. op. cit. (bilj. 107), str. 320.

¹²⁸ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 35. stavak 2.

¹²⁹ Puljko Vjekoslav i Živić Josipa. op. cit. (bilj. 107), str. 320.

¹³⁰ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 35. stavak 3. i 4.

pravo. Upravo iz tog razloga navedeni instituti regulirani su i odredbama Zakona o međunarodnom privatnom pravu, a koji Zakon trenutno smatramo najznačajnijim izvorom međunarodnog privatnog prava u Republici Hrvatskoj. Navedenim se zakonom konkretno pravno reguliraju instituti utvrđivanja majčinstva i očinstva, osporavanja majčinstva i očinstva te priznanja majčinstva i očinstva. ZMPP propisuje da se za utvrđivanje ili osporavanje majčinstva i očinstva mjerodavno pravo određuje upotrebom poveznice uobičajenog boravišta djeteta ili poveznice državljanstva djeteta ili poveznice državljanstva osoba čiji se majčinstvo/očinstvo utvrđuje ili osporava.¹³¹ Dakle, primarno se za određivanje mjerodavnog prava primjenjuje poveznica uobičajenog boravišta djeteta i to uobičajenog boravišta djeteta u trenutku pokretanja postupka za utvrđenje/osporavanje majčinstva ili očinstva navedenog djeteta.¹³² Sekundarno, ukoliko je to u najboljem interesu djeteta, za određivanje mjerodavnog prava primijenit će se poveznica državljanstva djeteta ili državljanstva osoba čije se majčinstvo/očinstvo utvrđuje ili osporava i to u trenutku pokretanja postupka za utvrđenje/osporavanje.¹³³ Ovaj zakonski članak zapravo propisuje alternativni način određivanja mjerodavnog prava pri čemu su alternativne poveznice poveznica državljanstva osobe čije se majčinstvo ili očinstvo utvrđuje/osporava i poveznica državljanstva djeteta.¹³⁴ Između poveznica postoji uvjet koji će presuditi koja će se poveznica u konkretnoj situaciji primijeniti, a taj uvjet je načelo najboljeg interesa djeteta. Načelo najboljeg interesa djeteta jedno je od najvažnijih načela obiteljskog prava i kao takvo prihvatilo ga je i međunarodno privatno pravo te inkorporiralo u svoje odredbe. Dakle, ukoliko je u trenutku pokretanja postupka za utvrđenje ili osporavanje majčinstva/očinstva u najboljem interesu djeteta za određivanje mjerodavnog prava primijeniti poveznicu državljanstva djeteta u trenutku pokretanja postupka ili poveznicu državljanstva osoba čije se majčinstvo/očinstvo utvrđuje ili osporava u trenutku pokretanja postupka, tada će se navedene poveznice i primijeniti. Načelo najboljeg interesa djeteta, kao jednog temeljnih načela obiteljskog prava, nije definirano u pravnoj teoriji, već sudac kojem je predmet dodijeljen u rad mora odlučiti je li nešto u najboljem interesu djeteta ili nije uzevši u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja.¹³⁵ Profesorica Hrabar dala nam je zanimljivo viđenje najboljeg interesa djeteta na ovaj način: „Odrediti što je u konkretnom slučaju interes djeteta znači proniknuti u srž svakog djeteta i okolnosti koje ga

¹³¹ Župan Mirela. op. cit. (bilj. 3), str. 267.

¹³² Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 41.

¹³³ Ibid., članak 41.

¹³⁴ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 107.

¹³⁵ Župan Mirela. op. cit. (bilj. 3), str. 267.

okružuju. Treba pomno voditi račun o svim pojedinostima i mudro odlučiti. Postupanje u skladu s najboljim interesom djeteta značit će donošenje odluke u skladu s onim što bi dijete za sebe (i o sebi) odlučilo kada bi za to bilo sposobno.¹³⁶ Dakle, načelo najboljeg interesa djeteta je adaptabilno i fleksibilno te je na sudcu da u konkretnoj situaciji odluči što je u najboljem interesu djeteta i koju poveznicu je potrebno primijeniti prilikom određivanja mjerodavnog prava da bi se navedeno načelo poštovalo uzimajući u obzir specifične okolnosti povezane uz dijete čije se majčinstvo ili očinstvo utvrđuje/osporava.¹³⁷

Majčinstvo odnosno očinstvo ne može se samo osporavati ili utvrđivati, već se može i priznati.¹³⁸ Međunarodno privatno pravo prepoznalo je važnost instituta priznanja majčinstva i očinstva pa je navedene institute pravno reguliralo i odredbama ZMPP-a. Navedeni zakon na zanimljiv je način regulirao određivanje mjerodavnog prava upotrebom poveznica uobičajenog boravišta i poveznica državljanstva u trenutku priznanja. Za valjanost priznanja majčinstva odnosno očinstva mjerodavno pravo određuje se upotrebom poveznica državljanstva/uobičajenog boravišta djeteta ili poveznica državljanstva/uobičajenog boravišta osobe koja vrši čin priznanja i to u trenutku priznanja.¹³⁹ U prethodnim smo odlomcima istaknuli da je poveznica uobičajenog boravišta uvelike istisnula poveznicu državljanstva i da se u većini slučajeva navedenoj poveznici daje prednost u odnosu na poveznicu državljanstva. Međutim, u ovoj situaciji to nije slučaj obzirom da zakon jasno i izričito govori da su poveznica uobičajenog boravišta djeteta i poveznica državljanstva djeteta u trenutku priznanja u međusobno ravnopravnom položaju. Osim navedenih poveznica, zakon dopušta da se mjerodavno pravo odredi upotrebom poveznice državljanstva osobe koja priznaje majčinstvo/očinstvo u trenutku priznanja ili poveznice uobičajenog boravišta osobe koja priznaje majčinstvo/očinstvo u trenutku priznanja. Kao i kod djeteta, i ovdje se navedene poveznice nalaze u jednakom položaju. Kod utvrđivanja ili osporavanja majčinstva odnosno očinstva načelo najboljeg interesa djeteta određivalo je upotrebom koje poveznice će se odrediti mjerodavno pravo. Navedeno načelo u ovom slučaju ne koristi se, a što je zakonodavac jasno i regulirao. Već smo istaknuli da se poveznice državljanstva i poveznice uobičajenog boravišta nalaze u ravnopravnom položaju, ali bitno je istaknuti da u ovom članku između poveznica ne

¹³⁶ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., Majstorović, I., Čulo Margaletić, A., Šimović, I., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, 2021., str. 209.

¹³⁷ Medić Ines. Najbolji interes djeteta u europskim prekograničnim predmetima, *Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji*, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, 2019., str. 9.-60., str. 13.

¹³⁸ *Obiteljski zakon (NN 156/23)*, članak 58. i članak 58. f.

¹³⁹ *Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23)*, članak 42.

postoji odnos podređenosti i da se poveznice uobičajenog boravišta ili poveznice državljanstva djeteta, kao i poveznice uobičajenog boravišta ili državljanstva osobe koja priznaje majčinstvo/očinstvo nalaze u ravnopravnom položaju. Dakle, ne samo da je izjednačen odnos između poveznica državljanstva i uobičajenog boravišta, nego je ujednačeno i to hoćemo li koristiti poveznicu djetetovog državljanstva/uobičajenog boravišta ili poveznicu državljanstva/uobičajenog boravišta osobe koja priznaje majčinstvo/očinstvo prilikom određivanja mjerodavnog prava.

ZMPP je posebno propisao poveznice koje se koriste za utvrđivanje i osporavanje majčinstva ili očinstva te za priznanje majčinstva ili očinstva, a ZRSZ objedinjuje navedene institute i za sve navedene institute propisuje upotrebu iste poveznice za određivanje mjerodavnog prava.¹⁴⁰ Za određivanje mjerodavnog prava koristila se poveznica državljanstva osobe čije se majčinstvo/očinstvo osporava, utvrđuje ili priznaje i to u trenutku rođenja djeteta.¹⁴¹ ZRSZ propisuje isključivo upotrebu poveznice državljanstva osobe čije se očinstvo/majčinstvo utvrđuje, priznaje ili osporava, dok ZMPP propisuje upotrebu poveznica državljanstva i uobičajenog boravišta djeteta ili osobe čije se majčinstvo/očinstvo utvrđuje, priznaje i osporava. Osim toga u ZMPP-u je za određivanje poveznica mjerodavan trenutak priznanja majčinstva/očinstva ili trenutak pokretanja postupka za utvrđenje/osporavanje majčinstva ili očinstva, a u ZRSZ-u je za određivanje poveznice mjerodavan trenutak rođenja djeteta.

6.5. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA POSVOJENJE DJETETA

Posvojenje je institut obiteljskog prava kojim se zbrinjavaju djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi čime se uspostavlja trajan odnos srodstva između posvojitelja i posvojenika, a koji do tad nije postojao i iz kojeg za posvojitelja/e i posvojenika proizlaze određena prava, ali i dužnosti (primjerice posvojenik stječe pravo nasljeđivanja posvojiteljeve imovine nakon smrti posvojitelja na isti način kao i biološka djeca posvojitelja).¹⁴² Posvojenje može predstavljati privatnopravnu situaciju s međunarodnim elementom koja je regulirana odredbama ZMPP-a ukoliko kod posvojitelja i/ili posvojenika postoji međunarodni element prebivališta, uobičajenog boravišta ili državljanstva.¹⁴³ Da bismo mogli odrediti mjerodavno pravo za posvojenje s međunarodnim obilježjem, potrebno je primarno razgraničiti pojmove

¹⁴⁰ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 107.

¹⁴¹ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 41.

¹⁴² Guštin M., Rešetar B. Međudržavno posvojenje u Republici Hrvatskoj kroz prizmu slučaja posvojenja djece iz DR Konga, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Vol. 73., No. 5., 2023., str. 881.-929., str. 898.

¹⁴³ Hoško Tena. Posvojenje s međunarodnim obilježjem, Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, Osijek, 2019., str. 317.-343., str. 320.

međunarodnog i međudržavnog posvojenja. Međunarodno posvojenje odnosi se na postupak posvojenja u kojem subjekti posvojenja imaju različita državljanstva, a međudržavno posvojenje odnosi se na postupak posvojenja u kojem dolazi do promjene države posvojenika.¹⁴⁴ Postojanje različitih državljanstava kod posvojitelja i posvojenika ne mora nužno podrazumijevati promjenu države posvojenika kao što i promjena države posvojenika također ne označava nužno da posvojitelj i posvojenik imaju različita državljanstva.¹⁴⁵ Bitno je za istaknuti da se i međudržavno i međunarodno posvojenje smatraju privatnopravnim situacijama s međunarodnim elementom za koje je potrebno odrediti mjerodavno pravo. Po uzoru na sklapanje braka, postoji razgraničenje između mjerodavnog prava za pretpostavke za zasnivanje i prestanak posvojenja i mjerodavnog prava za učinak posvojenja. ZMPP određuje da je „za pretpostavke za zasnivanje i prestanak posvojenja mjerodavno pravo one države čiji su državljani posvojitelj i posvojenik“.¹⁴⁶ Dakle, navedeni članak jasno upotrebljava poveznicu državljanstva za određivanje mjerodavnog prava i to poveznicu zajedničkog državljanstva posvojitelja i posvojenika, ali prethodno smo istaknuli da postoji i međunarodno posvojenje u kojem su posvojenik i posvojitelj državljani različitih država. Koje pravo je mjerodavno u takvoj situaciji? Zakon nam daje odgovor na postavljeno pitanje. Moguće je uspostaviti odnos posvojenja između posvojenika i posvojitelja koji su državljani različitih država, ali u tom slučaju za određivanje pretpostavki za zasnivanje i prestanak posvojenja bit će mjerodavno pravo onih država čiji su državljani posvojitelj i posvojenik i to kumulativno.¹⁴⁷ Ako se prisjetimo situacije u kojoj državljani različitih država sklapaju brak utvrdili smo da će za pretpostavke za zasnivanje braka biti mjerodavno pravo države čiji su oni državljani, ali za svakog od njih posebno (za ženika koji je austrijski državljanin austrijsko pravo, a za ženika koji je hrvatski državljanin hrvatsko pravo), međutim kod posvojenja situacija nije takva. Kod pretpostavki za zasnivanje ili prestanak posvojenja kumulativno se moraju ispuniti navedene pretpostavke po pravima svih država čiji su državljani posvojenik i posvojitelj.¹⁴⁸ Time se zapravo stvaraju dodatni uvjeti koji se moraju ispuniti da bi do posvojenja došlo, a sve u svrhu zaštite najboljeg interesa djeteta. Posvojenika može posvojiti jedan posvojitelj, ali moguće je da jednog posvojenika posvoje dva posvojitelja. Što u takvoj situaciji? Pravo koje države će biti mjerodavno za pretpostavke za zasnivanje posvojenja u takvoj situaciji? Zakon određuje da

¹⁴⁴ Guštin M., Rešetar B. op. cit. (bilj. 142), str. 883.

¹⁴⁵ Ibid., str. 883.

¹⁴⁶ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 43. stavak 1.

¹⁴⁷ Ibid., članak 43. stavak 2.

¹⁴⁸ Tena Hoško. op. cit. (bilj. 143), str. 326.

ukoliko posvojitelji zajednički posvajaju posvojenika, za pretpostavke za zasnivanje i prestanak posvojenja, mjerodavno je pravo države državljanstva posvojenika i pravo države zajedničkog državljanstva posvojitelja.¹⁴⁹ Dakle, i ovdje Zakon propisuje kumulaciju između prava države državljanstva posvojenika i države zajedničkog državljanstva posvojitelja. Međutim, moguća je i situacija u kojoj su posvojitelji državljani različitih država. Zakon navodi da ukoliko posvojitelji u trenutku posvojenja nemaju zajedničko državljanstvo, utoliko će biti mjerodavno pravo one države u kojoj imaju uobičajeno boravište i to zajedničko uobičajeno boravište.¹⁵⁰ Zapravo je zakonodavac propisao podrednu primjenu poveznice zajedničkog uobičajenog boravišta posvojitelja u slučaju da posvojitelji nemaju zajedničko državljanstvo.¹⁵¹ Zaključno, ukoliko posvojitelji u trenutku posvojenja nemaju zajedničko uobičajeno boravište tada će za pretpostavke za zasnivanje i prestanak posvojenja podredno biti mjerodavna prava onih država čiji su državljani oba posvojitelja.¹⁵² U takvoj situaciji da bi se ispunile pretpostavke za posvojenje kumulativno je mjerodavno pravo državljanstva posvojenika i pravo državljanstva i jednog i drugog posvojitelja.¹⁵³ Ukoliko i po jednom od tih prava postoji zapreka za zasnivanje posvojenja, posvojenje se neće zasnovati. Navedena kumulacija triju prava predstavlja otegotnu situaciju koja rezultira time da često do posvojenja neće ni doći, obzirom da ne smije postojati zapreka za posvojenje po niti jednom od prava država čiji su državljani posvojitelji i posvojenik, a posvojitelji i posvojenik uistinu mogu biti državljani onih država koje na različite načine u svojim nacionalnim zakonodavstvima reguliraju institut posvojenja.

Ukoliko su se ispunile pretpostavke za zasnivanje posvojenja, posvojenje počinje proizvoditi pravne učinke, a ZMPP uz mjerodavno pravo za pretpostavke za zasnivanje i prestanak posvojenja propisuje i mjerodavno pravo za učinak posvojenja. Primarno je mjerodavno pravo države „zajedničkog državljanstva posvojitelja i posvojenika u vrijeme zasnivanja posvojenja“.¹⁵⁴ Dakle, ukoliko su posvojitelj i posvojenik državljani iste države, pravo te države bit će mjerodavno za učinak posvojenja. Prethodno smo već istaknuli da često posvojitelj i posvojenik nemaju zajedničko državljanstvo tako da ukoliko posvojitelj i posvojenik nemaju zajedničko državljanstvo bit će mjerodavno pravo države u kojoj posvojitelj i posvojenik imaju zajedničko uobičajeno boravište u vrijeme zasnivanja posvojenja.¹⁵⁵ Zanimljivo je da je u ovom

¹⁴⁹ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 43. stavak 3.

¹⁵⁰ Ibid., članak 43. stavak 3.

¹⁵¹ Guštin M., Rešetar B. op. cit. (bilj. 142), str. 893.

¹⁵² Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 43. stavak 3.

¹⁵³ Tena Hoško. op. cit. (bilj. 143). str. 327.

¹⁵⁴ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 43. stavak 4.

¹⁵⁵ Ibid., članak 43. stavak 4.

slučaju zakonodavac primarno propisao upotrebu poveznice zajedničkog državljanstva, a tek podredno poveznicu zajedničkog uobičajenog boravišta uzimajući u obzir trend zamjene poveznice državljanstva s poveznicom uobičajenog boravišta. Ukoliko posvojitelj i posvojenik nemaju zajedničko uobičajeno boravište, a jedan od njih je državljanin Republike Hrvatske, tada će za učinak posvojenja biti mjerodavno hrvatsko pravo.¹⁵⁶ Ako niti posvojitelj niti posvojenik nisu državljani Republike Hrvatske, za određivanje mjerodavnog prava koristit će se poveznica državljanstva posvojenika.¹⁵⁷ Dakle, zakonodavac je dao prednost državljanstvu posvojenika u odnosu na državljanstvo posvojitelja u skladu s načelom najboljeg interesa djeteta, a sve uzimajući u obzir činjenicu da je u postupku posvojenja posvojenik uistinu slabija strana jer se životno gledano posvojenika izolira iz primarne obitelji i pokušava inkorporirati u obitelj što za posvojenika može predstavljati uistinu tešku situaciju.¹⁵⁸

Ukoliko bi prethodno opisane poveznice dovele do toga da bi za zasnivanje posvojenja i učinak posvojenja bilo mjerodavno strano pravo, a upotreba stranog prava bila bi protivna najboljem interesu posvojenika, bit će mjerodavno hrvatsko pravo, ali posvojitelji i/ili posvojenik moraju se nalaziti u očito uskoj vezi s Republikom Hrvatskom.¹⁵⁹ Ovom zakonskom odredbom zakonodavac poštuje načelo najuže veze propisujući da će umjesto mjerodavnog stranog prava ipak biti mjerodavno hrvatsko pravo ukoliko postoji očito uska veza između subjekata posvojenja sa pravnim poretom Republike Hrvatske.¹⁶⁰

ZRSZ koristi formulacije „usvojenje“ i „usvojenik i usvojitelj“ i razgraničuje mjerodavno pravo za pretpostavke za zasnivanje i prestanak posvojenja i mjerodavno pravo za učinak posvojenja. Navedeni zakon propisivao je da se za uvjete zasnivanja i prestanka posvojenja mjerodavno pravo određuje upotrebom poveznice državljanstva posvojitelja i posvojenika.¹⁶¹ Dakle, navedena odredba istovjetna je odredbi koju sadrži ZMPP ako izuzmemo jezičnu formulaciju pojmova usvojenja, uvjeta za usvojenje i subjekata usvojenja. Ukoliko su posvojitelj i posvojenik bili državljani različitih država, tada je za uvjete za zasnivanje i prestanak posvojenja kumulativno bilo mjerodavno pravo onih država čiji su državljani bili posvojitelj i posvojenik.¹⁶² Ukoliko su zajednički posvajali bračni drugovi, mjerodavno pravo za

¹⁵⁶ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 43. stavak 4.

¹⁵⁷ Ibid., članak 43. stavak 4.

¹⁵⁸ Guštin M., Rešetar B. op. cit. (bilj. 142), str. 904.

¹⁵⁹ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 43. stavak 6.

¹⁶⁰ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 84.-85.

¹⁶¹ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 44.

¹⁶² Ibid., članak 44. stavak 2.

pretpostavke za zasnivanje posvojenja i prestanak posvojenja, kumulativno se određivalo upotrebom poveznica državljanstva posvojenika i poveznica državljanstva oba bračna druga.¹⁶³ Dakle, ZMPP je institut posvojenja regulirao po uzoru na ZRSZ izuzev činjenice da je u ZMPP-u dodana poveznica uobičajenog boravišta kao podredna poveznica u skladu s rastućim trendom u kojem poveznica uobičajenog boravišta zauzima vodeću ulogu u međunarodnom privatnom pravu.

Kod učinka posvojenja, ZRSZ propisuje da se mjerodavno pravo određuje upotrebom poveznica državljanstva posvojenika i posvojitelja u vrijeme zasnivanja posvojenja.¹⁶⁴ Dakle, zakon opetovano propisuje upotrebu poveznice državljanstva za određivanje mjerodavnog prava. Međutim, ukoliko posvojitelj i posvojenik u vrijeme zasnivanja posvojenja nisu državljani iste države, tada će se za određivanje mjerodavnog prava podredno primijeniti poveznica njihovog prebivališta.¹⁶⁵ U slučaju da posvojitelj i posvojenik nisu državljani iste države i da nemaju prebivalište u istoj državi, a jedan od njih je hrvatski državljanin, tada će biti mjerodavno hrvatsko pravo, a ukoliko niti jedan od njih nije hrvatski državljanin, bit će mjerodavno pravo države čiji je državljanin posvojenik.¹⁶⁶

6.6. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA ZA UZDRŽAVANJE

ZMPP prepušta regulaciju uzdržavanja s međunarodnim obilježjem dokumentu Europske Unije pod nazivom Haški protokol od 27. studenog 2007. o pravu mjerodavnom za obaveze uzdržavanja¹⁶⁷ (u daljnjem tekstu: **Protokol**), a sve u skladu s načelom nadređenosti europskog prava nad nacionalnim zakonodavstvom države članice.¹⁶⁸ Polje primjene navedenog Protokola odnosi se na obaveze uzdržavanja koje „proizlaze iz obiteljskog odnosa, roditeljstva, braka ili tazbinskog srodstva, uključujući obvezu uzdržavanja djeteta bez obzira na bračno stanje roditelja“¹⁶⁹, a ZMPP dodatno propisuje da se odredbe navedenog Protokola odnose i na obaveze uzdržavanja izvanbračnih drugova i životnih partnera.¹⁷⁰ U Protokolu je propisano opće pravilo kojim se za određivanje mjerodavnog prava koristi poveznica uobičajenog boravišta vjerovnika

¹⁶³ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 44. stavak 3.

¹⁶⁴ Ibid., članak 45. stavak 1.

¹⁶⁵ Ibid., članak 45. stavak 2.

¹⁶⁶ Ibid., članak 45. stavak 3. i 4.

¹⁶⁷ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 45.

¹⁶⁸ Bouček Vilim, op.cit. (bilj. 43), str. 1813.

¹⁶⁹ Haški protokol od 27. studenog 2009. o pravu mjerodavnom za obaveze uzdržavanja, Službeni list Europske Unije, L 331/19, članak 1.

¹⁷⁰ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 40. stavak 4.

uzdržavanja.¹⁷¹ Iz navedenog jasno proizlazi da je dana prednost poveznici uobičajenog boravišta u odnosu na ostale poveznice prilikom određivanja mjerodavnog prava obzirom da se uobičajeno boravište smatra mjestom gdje fizička osoba pretežito živi i s kojim je najuže povezana pa se propisivanjem upotrebe poveznice uobičajenog boravišta poštuje načelo najuže veze.¹⁷² Međutim, opće pravilo primijenit će se ukoliko vjerovnik i dužnik uzdržavanja nisu odabrali mjerodavno pravo. Naime, Protokol daje strankama dvije mogućnosti ograničene autonomije odnosno odabira mjerodavnog prava. Prva mogućnost odnosi se na odabir mjerodavnog prava u skladu s člankom 7. Protokola za točno određeni postupak koji je započeo ili će tek započeti u određenoj državi i navedeni se odabir mjerodavnog prava odnosi isključivo na postupak za koji su stranke odabrale mjerodavno pravo.¹⁷³ Druga mogućnost koju predviđa Protokol je izbor mjerodavnog prava sporazumom u pisanom obliku upotrebom poveznice državljanstva bilo koje stranke u trenutku određivanja mjerodavnog prava, upotrebom poveznice uobičajenog boravišta bilo koje stranke u trenutku određivanja mjerodavnog prava i upotrebom poveznice koju su stranke izabrale ili je de facto primijenjena za njihov imovinski režim ili razvod braka.¹⁷⁴ Navedena mogućnost ne odnosi se na specifičan postupak koji bi trebao započeti ili je započeo, već na općeniti izbor mjerodavnog prava kakav smo već upoznali kod izbora mjerodavnog prava za razvod braka ili imovinske odnose bračnih drugova.¹⁷⁵ Stranke imaju mogućnost izabrati poveznicu državljanstva prilikom odabira mjerodavnog prava, ali izbor navedene poveznice može predstavljati problem ukoliko su vjerovnik i dužnik uzdržavanja bipatridi ili polipatridi obzirom da Protokol ne sadrži odredbu kojom upućuje na to koje bi se državljanstvo trebalo primijeniti kao poveznica pa će navedeno ovisiti o tome na koji način pojedina država u svom nacionalnom zakonodavstvu regulira slučajeve dvostrukog i višestrukog državljanstva.¹⁷⁶

ZRSZ je pravno regulirao uzdržavanje između roditelja i djece, krvnih srodnika i tazbinskih srodnika propisavši upotrebu poveznice državljanstva srodnika od kojeg se zahtjeva

¹⁷¹ Haški protokol od 27. studenog 2009. o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja, Službeni list Europske Unije, L 331/19, članak 3.

¹⁷² Župan Mirela, op. cit. (bilj. 3), str. 269.

¹⁷³ Župan Mirela, op. cit. (bilj. 67), str. 645.

¹⁷⁴ Haški protokol od 27. studenog 2009. o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja, Službeni list Europske Unije, L 331/19, članak 8.

¹⁷⁵ Župan Mirela, op. cit. (bilj. 67), str. 646.

¹⁷⁶ Ibid., str. 646.

uzdržavanje.¹⁷⁷ Navedeni zakon nije sadržavao odredbu kojom je dopuštao izbor mjerodavnog prava niti odredbu o uzdržavanju između izvanbračnih drugova i životnih partnera.

7. PRIMJENA POVEZNICE DRŽAVLJANSTVA U NASLJEDNOM PRAVU

Nasljeđivanje s međunarodnim elementom uređuje Uredba Europske Unije (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju (u daljnjem tekstu: **Uredba o nasljeđivanju**).¹⁷⁸ Kao i kod uzdržavanja, Uredba o nasljeđivanju propisuje da je za nasljeđivanje ostaviteljeve imovine mjerodavno pravo uobičajenog boravišta ostavitelja u vrijeme smrti.¹⁷⁹ Ukoliko se iz svih okolnosti slučaja utvrdi da je ostavitelj bio uže vezan s nekom drugom državom u odnosu na državu u kojoj je imao uobičajeno boravište, utoliko će biti mjerodavno pravo države s kojom postoji najuža veza.¹⁸⁰ Međutim, navedena će se pravila primijeniti ukoliko ostavitelj nije izvršio izbor mjerodavnog prava za nasljeđivanje. Naime, Uredba o nasljeđivanju omogućila je ostavitelju da izabere pravo koje će biti mjerodavno za nasljeđivanje na temelju poveznice ostaviteljevog državljanstva u trenutku izbora mjerodavnog prava ili u trenutku smrti.¹⁸¹ Za razliku od Haškog protokola koji ne sadrži odredbu kojom se propisuje na koji se način određuje koje se državljanstvo uzima u obzir ukoliko je pojedinac bipatrid ili polipatrid, Uredba o nasljeđivanju propisuje da ostavitelj kao poveznicu za određivanje mjerodavnog prava može izabrati bilo koje državljanstvo koje ima u vrijeme izbora mjerodavnog prava ili u vrijeme smrti.¹⁸² Ostavitelj može imati državljanstvo države članice Unije (primjerice hrvatsko državljanstvo), ali i državljanstvo treće države (primjerice bosanskohercegovačko državljanstvo). U navedenoj situaciji ostavitelj može izabrati kao mjerodavno ili hrvatsko ili bosanskohercegovačko pravo obzirom da se u Uredbi o

¹⁷⁷ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 42.

¹⁷⁸ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 29.

¹⁷⁹ Uredba Europske Unije (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Službeni list Europske Unije L 201/17, članak 21. stavak 1.

¹⁸⁰ Ibid., članak 21. stavak 2.

¹⁸¹ Ibid., članak 22. stavak 1.

¹⁸² Ibid., članak 22. stavak 1.

nasljeđivanju primjenjuje načelo univerzalnosti, ali njegov odabir ograničen je na odabir samo jednog od navedenih državljanstva, a ne na oba.¹⁸³

ZRSZ je propisivao da se mjerodavno pravo određuje na temelju poveznice državljanstva ostavitelja u vrijeme smrti.¹⁸⁴ Iz navedenog jasno proizlazi da je ZMPP donio novosti obzirom da je prepustio uređenje mjerodavnog prava za nasljeđivanje europskom zakonodavcu, a europski zakonodavac uvodi promjene davanjem primata poveznici uobičajenog boravišta u odnosu na poveznicu državljanstva, ali i mogućnošću izbora mjerodavnog prava za nasljeđivanje.¹⁸⁵ Osim toga, u ZRSZ je bilo presudno državljanstvo ostavitelja u vrijeme smrti, a u Uredbi o nasljeđivanju koristi se državljanstvo u trenutku izbora ili u vrijeme smrti.

8. RENVOI

U međunarodnom privatnom pravu prepoznatljiv je institut upućivanja na pravo strane države i uzvrata na domaće pravo odnosno institut francuskog podrijetla naziva *renvoi*.¹⁸⁶ Institut *renvoi* daje nam odgovor na pitanje na koji bismo način trebali razumjeti upućivanje kolizijskog pravila prava suda kao polaznog kolizijskog pravila na strano pravo kao mjerodavno.¹⁸⁷ U pravnoj teoriji o navedenoj problematici zauzeta su dva stajališta koja su međusobno oprečna. Prema prvom stajalištu upućivanje polaznog kolizijskog pravila treba shvatiti kao direktno upućivanje na materijalna pravila stranog mjerodavnog prava čime se upućivanje smatra dovršenim.¹⁸⁸ Prema drugom stajalištu, upućivanje polaznog kolizijskog pravila na mjerodavno strano pravo, treba shvatiti kao upućivanje na strano pravo u cijelosti, uključujući i materijalno i kolizijsko strano pravo, a ne samo materijalno pravo kako je to izneseno u prvom stajalištu.¹⁸⁹ Ukoliko zauzmemo drugo stajalište, upućivanje se ne smatra dovršenim obzirom da će nam odgovor na pitanje o mjerodavnom pravu pružiti kolizijska pravila stranog prava na koja je upućeno.¹⁹⁰ Kolizijska pravila stranog prava određuju mjerodavno pravo upotrebom raznih poveznica i kao rezultat navedenog mogu uputiti na sebe odnosno na svoje materijalno pravo

¹⁸³ Žgrabljčić Rotar D., Hoško Tena. Uobičajeno boravište ostavitelja prema Uredbi o nasljeđivanju, Zagrebačka pravna revija, Vol. 9., No. 3., 2020., str. 208.-229., str. 217.

¹⁸⁴ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 30.

¹⁸⁵ Ibid., str. 217.

¹⁸⁶ Bosnić Petar. Renvoi u hrvatskom međunarodnom privatnom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god.30/1, 1993., str. 19.-22., str.19.-20.

¹⁸⁷ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj. 41), str. 81.

¹⁸⁸ Ibid., str. 81-82.

¹⁸⁹ Ibid., str. 81-82.

¹⁹⁰ Ibid., str. 82.

kao mjerodavno, mogu uzvratiti na polazno pravo ili uputiti na pravo neke druge države.¹⁹¹ ZMPP je odredio neprimjenu instituta *renvoi* propisavši da „primjena prava određene države na koju upućuje hrvatsko pravo znači primjenu pravnih pravila koja su na snazi u navedenoj državi, izuzev pravila te države o određivanju mjerodavnog prava“ (izuzev kolizijskih pravila navedene države).¹⁹² Međutim, ZMPP iznimno dopušta *renvoi* u situaciji kada kolizijska pravila stranog prava uzvraćaju na domaće pravo, ali ne sadrži odredbu kojom dopušta *renvoi* u situaciji kada kolizijska pravila stranog prava ne uzvraćaju na domaće pravo, nego upućuju dalje na pravo neke druge države. Konkretno situacije u kojima ZMPP dopušta primjenu instituta *renvoi* su određivanje mjerodavnog prava za pravnu i poslovnu sposobnost fizičke osobe, osobno ime, proglašenje nestale osobe umrlom, uzdržavanje i pretpostavke za sklapanje braka koji se sklapa u Republici Hrvatskoj, a navedeni instituti su bili predmet promatranja ovog rada.¹⁹³ Dakle, ukoliko domaće kolizijsko pravilo uputi na strano pravo kao mjerodavno, navedeno bismo upućivanje trebali shvatiti kao upućivanje na strano pravo u cijelosti uključujući i kolizijska pravila stranog prava.¹⁹⁴ Ukoliko kolizijska pravila stranog prava uzvrate na domaće pravo, tada će se u konkretnoj situaciji primijeniti materijalna pravila hrvatskog prava.¹⁹⁵

Prethodno smo istaknuli da ZMPP dopušta primjenu instituta *renvoi* kod uzdržavanja. Uzdržavanje je regulirano odredbama Haškog protokola o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja iz 2007. godine u kojem je isključena upotreba *renvoi*.¹⁹⁶ Promatrajući ostale institute u kojima ZMPP dopušta primjenu *renvoi*, profesorica Hoško uočila je da se za određivanje mjerodavnog prava u navedenim institutima (pravna i poslovna sposobnost fizičke osobe, osobno ime, pretpostavke za sklapanje braka, proglašenje nestale osobe umrlom) primarno koristi poveznica državljanstva te iz tog razloga smatra da je zakonodavac omaškom u zakonskom tekstu umjesto posvojenja naveo institut uzdržavanja kao institut u kojem je dozvoljena primjena *renvoi* obzirom da je Haški protokol kod uzdržavanja isključio upotrebu *renvoi*, a posvojenje je jedini preostali institut kod kojeg se koristi poveznica državljanstva kao primarna poveznica za određivanje mjerodavnog prava.¹⁹⁷

¹⁹¹ Sikirić Hrvoje. op. cit. (bilj 41), str. 81.-82.

¹⁹² Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 9. stavak 1.

¹⁹³ Ibid., članak 9. stavak 2.

¹⁹⁴ Ibid., članak 9. stavak 2.

¹⁹⁵ Ibid., članak 9. stavak 2.

¹⁹⁶ Haški protokol od 27. studenog 2009. o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja, Službeni list Europske Unije, L 331/19, članak 12.: Pojam „pravo” u Protokolu znači pravo koje je na snazi u državi, **osim njezinih pravila o izboru prava.**

¹⁹⁷ Hoško Tena. op. cit. (bilj. 143), str. 329.

ZRSZ je propisivao da ukoliko bi se trebalo primijeniti strano pravo, uzimaju se u obzir pravila tog stranog prava o određivanju mjerodavnog prava.¹⁹⁸ Iz navedenog proizlazi da je ZRSZ dopuštao primjenu instituta *renvoi*, za razliku od ZMPP-a i to u obliku uzvrata na domaće pravo i upućivanja na daljnje strano pravo.¹⁹⁹ Osim toga ZRSZ nije ograničio primjenu navedenog instituta na određene situacije kao što je to učinio ZMPP, ali profesorica Medić Musa zauzima stav da uzimajući u obzir formulaciju zakonske odredbe *renvoi*²⁰⁰, primjena navedenog instituta nije obavezna, već bi sudac kojem je predmet dodijeljen u rad trebao odlučiti o svrsishodnosti primjene *renvoi* u konkretnom predmetu.²⁰¹ ZRSZ propisuje da ukoliko kolizijska pravila stranog prava uzvraćaju na domaće pravo, tada će se primijeniti hrvatsko materijalno pravo.²⁰²

Polazno kolizijsko pravilo prava suda može uputiti na mjerodavno pravo one države čiji je pravni poredak nejedinstven. O teritorijalnoj nejedinstvenosti pravnog poretka govorimo onda kad unutar jedne suverene države postoji više područja, a svako od tih područja ima razvijen vlastiti sustav pravnih pravila (primjerice SAD se sastoji od 50 saveznih država i svaka od tih saveznih država ima razvijeno vlastito pravosuđe).²⁰³ Teritorijalno nejedinstvena država propisuje niz interlokalnih kolizijskih pravila kojima pravno uređuje privatnopravne situacije koje su povezane s više područja unutar navedene države.²⁰⁴ ZMPP i ZRSZ na isti način reguliraju upućivanje na nejedinstveni pravni poredak. Ukoliko polazno kolizijsko pravilo prava suda uputi na mjerodavno pravo države čiji je pravni poredak nejedinstven, ali ne i na točno određeno pravno područje u toj državi, utoliko se mjerodavno pravo određuje na temelju kolizijskih pravila države čiji pravni poredak je nejedinstven.²⁰⁵ Međutim, ukoliko je domaće kolizijsko pravilo uputilo na državu čiji je pravni poredak nejedinstven, a navedena država ne sadrži interlokalna kolizijska pravila u svom pravnom poretku, tada je mjerodavno pravo onog pravnog poretka (unutar teritorijalno nejedinstvene države) s kojim postoji najuža veza.²⁰⁶

¹⁹⁸ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 6. stavak 1.

¹⁹⁹ Bosnić Petar. op. cit. (bilj. 186), str. 21.

²⁰⁰ Članak 6. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima: Ako bi prema odredbama ovog zakona trebalo primijeniti pravo strane države, **uzimaju se u obzir** njegova pravila o određivanju mjerodavnog prava.

²⁰¹ Musa Medić Ines. Institut „renvoi“ i arbitražno (izabrano) suđenje, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse br.2, Mostar, 2004., str. 363.-366., str. 364.

²⁰² Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 88/01), članak 6. stavak 2.

²⁰³ Sajko Krešimir. op. cit. (bilj. 1), str. 207.

²⁰⁴ Ibid., str. 207.

²⁰⁵ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 67/23), članak 10. stavak 1.

²⁰⁶ Ibid., članak 10. stavak 2.

9. ZAKLJUČAK

U prethodnim odlomcima utvrdili smo da kolizijske norme međunarodnog privatnog prava rješavaju sukob zakona dajući nam odgovor na pitanje pravo koje države će biti mjerodavno u privatnopravnoj situaciji s međunarodnim elementom. Cilj kolizijske norme je uputiti na primjenu onoga prava koje se s određenom privatnopravnom situacijom s međunarodnim elementom nalazi u najužoj vezi. Određivanje mjerodavnog prava za takvu situaciju vrši se upotrebom poveznica. Razvojem suvremenog društva počeo se mijenjati koncept načela najuže veze te je u skladu s time poveznica uobičajenog boravišta preuzela primat u međunarodnom privatnom pravu u odnosu na poveznicu državljanstva obzirom da uobičajeno boravište predstavlja određenu razinu integracije pojedinca u društvo. Državljanstvo, koje upotrebljavamo kao jednu od poveznica u međunarodnom privatnom pravu, predstavlja pripadnost pojedinca određenoj državi iz koje za pojedinca proizlaze određena prava, ali i obaveze. Pravna regulacija državljanstva pripada u *domaine réservée* odnosno u isključivu nadležnost svake države što znači da svaka država svojim unutarnjim zakonodavstvom određuje pretpostavke za stjecanje i prestanak državljanstva. Do djelomičnog napuštanja poveznice državljanstva dolazi zbog toga što je upotreba državljanstva s vremenom izgubila neke od svojih glavnih prednosti. Jedna od prednosti bila je trajnost odnosno stalnost, a koja se gubi obzirom da su se u modernim pravnim sustavima liberalizirala pravila koja olakšavaju i dopuštaju promjenu državljanstva te jedinstvenost koja gubi svoj smisao obzirom da raste broj obitelji u kojima članovi imaju različita državljanstva. Međutim, poveznica državljanstva i dalje se koristi u pravu osobnog statusa pojedinca i to konkretno kod određivanja mjerodavnog prava za pravnu i poslovnu sposobnost fizičke osobe, osobno ime fizičke osobe i za proglašenje nestale osobe umrlom. U navedenim institutima navedena se poveznica upotrebljava kao jedina poveznica. Poveznica državljanstva koristi se i u obiteljskom pravu, konkretno za pretpostavke za sklapanje braka, za osobne i imovinske odnose bračnih drugova, razvod braka, utvrđivanje i osporavanje majčinstva i očinstva, priznanje majčinstva i očinstva, uzdržavanje te za posvojenje djece. U obiteljskom pravu u određenim institutima poveznica državljanstva koristi se kao primarna poveznica (primjerice kod pretpostavki za sklapanje braka i posvojenja) ili kao poveznica koja se primjenjuje podredno (primjerice kod osobnih odnosa bračnih drugova i razvoda braka). U radu su obrađene i zakonske odredbe kojima se dopušta izbor mjerodavnog prava za uređenje imovinskih odnosa bračnih drugova, razvod braka, uzdržavanje, uređenje osobnog imena fizičke osobe i nasljeđivanje obzirom da navedena mogućnost izbora

mjerodavnog prava predstavlja iznimku u statusnom i obiteljskom pravu za razliku od obveznog prava u kojem se mogućnost izbora mjerodavnog prava smatra standardom.

Zaključno, iako poveznica uobičajenog boravišta preuzima primat u međunarodnom privatnom pravu, a poveznica državljanstva sve više gubi značaj, u ovom radu prikazali smo da je poveznica državljanstva i dalje izrazito bitan povezujući faktor u pravu osobnog statusa pojedinca te obiteljskom i nasljednom pravu. Svakako bi se navedenoj poveznici trebala dati još veća važnost obzirom da je relativno lagano odrediti ima li pojedinac državljanstvo određene države ili nema (državljeni državljanstvo dokazuju dokumentom) za razliku od poveznice uobičajenog boravišta kod koje sudac određuje uobičajeno boravište na temelju raznih okolnosti konkretnog slučaja, a određenje uobičajenog boravišta po svojoj pravnoj prirodi smatra se kompleksnijim od određenja nečijeg državljanstva.

10. LITERATURA

KNJIGE

- 1) Andrassy J., Bakotić B., Seršić M., Vukas B. Međunarodno pravo 1, Školska knjiga, Zagreb, 2010., str. 353.
- 2) Borković Ivo. Upravno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 168.
- 3) Hrabar D., Hlača N., Jakovac-Lozić D., Korać Graovac A., Majstorović I., Čulo Margaletić A., Šimović I. Obiteljsko pravo, Narodne novine, 2021., str. 209.
- 4) Sajko Krešimir. Međunarodno privatno pravo, 5. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2009.
- 5) Staničić Frane. Statelessness Analysis of the legal framework concerning stateless persons and persons at risk of statelessness in Croatia (Analiza pravnog okvira koji se odnosi na osobe bez državljanstva i osobe izložene riziku bezdržavljanstva u Hrvatskoj), UNHCR, 2022., str. 63.

ČLANCI

- 1) Bosnić Petar. Renvoi u hrvatskom međunarodnom privatnom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 30/1, 1993., str. 19.-22.
- 2) Bouček Vilim. Međunarodni ugovori – Izvori međunarodnog privatnog prava na području Europske Unije, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 61., No. 6., 2011., str. 1795.-1836.
- 3) Davorin Rudolf ml. Stjecanje međunarodne osobnosti Republike Hrvatske 25. lipnja 1991., Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50, 1/2013., str. 51.-80.
- 4) Dutta Anatol. Uobičajeno boravište u odnosu na državljanstvo – u potrazi za osobnom poveznicom u europskom obiteljskom pravu, Private international law in the jurisprudence of European courts – Family at focus, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, 2015., str. 319.-329.
- 5) Elango Ema. Causes and consequences of not having a Nationality, International journal of Law Managment and Humanity, Vol. 1., Iss 1., 2022., str. 1872.-1876.
- 6) Guštin Matko. Državljanstvo kao temeljna odlika državnog suvereniteta u Republici Hrvatskoj s osvrtom na države Zapadnog Balkana i građanstvo Europske Unije, Paragraf: godišnjak, 2019., str. 227.-252.
- 7) Guštin M., Rešetar B. Međudržavno posvojenje u Republici Hrvatskoj kroz prizmu slučaja posvojenja djece iz DR Konga, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 73., No. 5., 2023., str. 881.-929.

- 8) Hoško Tena. Posvojenje s međunarodnim obilježjem, Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, Osijek, 2019., str. 317.-344.
- 9) Klasiček Damir. Osobni statut fizičkih osoba u međunarodnom privatnom pravu općenito i uz osvrt na predložena rješenja za hrvatski Zakon međunarodnog privatnog prava, Pravni vjesnik, Vol. 17., No. 3.-4., 2001., str. 27.-46.
- 10) Medić Ines. Right to personal name and Croatian legal framework – de lege lata and de lege ferenda, 4th Balkan Conference proceedings: Personal name in International Law and Private International Law, Živković Mirko (ur.), Pravni fakultet Sveučilišta u Nišu, Niš, 2016., str. 71.-89.
- 11) Medić Ines. Najbolji interes djeteta u europskim prekograničnim predmetima, Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, 2019., str. 9.-60.
- 12) Medić-Musa Ines. Institut „renvoi“ i arbitražno (izabrano) suđenje, Zbornik radova s 2. međunarodnog savjetovanja Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Mostar, 2004., str. 364., stranica?
- 13) Nagy Csongor István. Koje su funkcije stranačke autonomije u međunarodnom obiteljskom i nasljednom pravu? Pogled iz EU perspektive, Private international law in the jurisprudence of European Courts – Family at focus, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, Osijek, 2015., str. 329.-356.
- 14) Pogorelčnik Vogrinc N. Applicable Law in Matrimonial Property Regime, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 40, No. 3, 2019., str. 1075.-1100.
- 15) Poretti Paula. Odlučivanje o imovinskim odnosima bračnih drugova u ostavinskim postupcima sukladno Uredbi 2016/1103 o bračnoimovinskom režimu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 38., No.1, 2017., str. 449.-474.
- 16) Puljko Vjekoslav i Živić Josipa. Razvod braka s međunarodnim obilježjem u hrvatskoj sudskoj praksi, Imovinskopravni aspekti razvoda braka - hrvatski, europski i međunarodni kontekst, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, 2011., str. 311.-330.
- 17) Puljko Vjekoslav. Državljanstvo i vojna obveza, Pravni vjesnik, Vol. 25., No. 1., 2009., str. 9.-26.

- 18) Ruggeri L., Winkler S. Neka pitanja o imovinskim odnosima bračnih drugova u hrvatskom i talijanskom obiteljskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 40., No. 1., 2019., str. 167.-197.
- 19) Shinkaretskaya G.G., Ryzhov V.B. Content and Limits of 'Domaine Reserve', SENTENTIA, European Journal of Humanities and Social Sciences, No. 2., 2014., str. 134.-140.
- 20) Sikirić Hrvoje. Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Tradicionalno XXXIII. Savjetovanje – Aktualnosti Hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 25., Organizator, Zagreb, 2018., str. 61.-140.
- 21) Žganec Brajša Leon. Usporedba osobnih prava i dužnosti bračnih drugova i svrha ženidbe u hrvatskom Obiteljskom zakonu i Zakoniku kanonskog prava, Pravnik, Vol. 49., No. 99., 2016., str. 153.-169.
- 22) Žgrabljic Rotar D., Hoško T. Uobičajeno boravište ostavitelja prema Uredbi o nasljeđivanju, Zagrebačka pravna revija, Vol. 9., No. 3., 2020., str. 208.-229.
- 23) Župan Mirela. Izbor mjerodavnog prava u obiteljskim, statusnim i nasljednim stvarima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 33., No. 2., 2012., str. 629.-666.
- 24) Župan Mirela. Dijete u međunarodnom privatnom pravu, Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji, Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku, 2019., str. 259.-293.

PROPISI

- 1) European convention on nationality, Prijedlog zakona o potvrđivanju Europske konvencije o državljanstvu, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/136-5.pdf>, datum pristupa: 4. lipnja 2024. godine.
- 2) Haški protokol od 27. studenog 2009. o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja, Službeni list Europske Unije L 331/19.
- 3) Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva, New York, 28. rujna 1954. dostupno na: <https://www.irh.hr/repositorij/dokumenti/67-unhcr-konvencija-iz-1954-o-pravnom-polozaju-osoba-bez-drzavljanstva/file>
- 4) Obiteljski zakon, Narodne novine br. 103/15., 98/19., 47/20., 49/23., 156/2023.
- 5) Stato della citta del Vaticano, CXXXI, Legge sulla cittadinanza, la residenza e l'accesso, <https://www.vaticanstate.va/phocadownload/leggi->

[decreti/Leggesullacittadinanzalaresidenzaelaccesso.pdf](#), datum pristupa stranici: 20. svibnja 2024. godine.

6) Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 od 24. lipnja 2016. o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima, Službeni list Europske Unije L 183/1.

7) Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Službeni list Europske Unije 201/107.

8) U.S. Constitution, https://constitutioncenter.org/the-constitution/full-text?gad_source=1&gclid=EAAlaIQobChMIm4v8pouwhgMVIgMGAB0xaQdREAAAYASAAEgLnnvD_BwE, datum pristupa stranici: 20. svibnja 2024. godine.

9) Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/90., 135/97., 08/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 05/14.

10) Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine br. 101/17., 67/23.

11) Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1991., Službeni list SFRJ br. 43/82., 72/82., Narodne novine br. 53/91., 88/01.

12) Zakon o hrvatskom državljanstvu, Narodne novine br. 53/91., 70/91., 28/92., 113/93., 4/94., 130/11., 110/15., 102/19., 138/21.

13) Zakon o strancima, Narodne novine br. 133/20., 114/22., 151/22.

14) Zakon o osobnom imenu, Narodne novine br. 118/12., 70/17., 98/19.

INTERNETSKI IZVORI

1) Demokracija, <https://enciklopedija.hr/clanak/demokracija>, datum pristupa stranici: 15. svibnja 2024. godine.

2) Nasciturus, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/nasciturus>, datum pristupa stranici: 20. svibnja 2024. godine.